

*Της φιλοξενίας μη επιλανθάνεσθε, διά ταύτης γαρ έλαθον τινες ξενίσαντες αγγέλους (Εβρ 13,2).
Στο τραπέζι και στον καναπέ της οικίας του π. Αποστόλου*

Λόγος επαινετικός για τον πατέρα Απόστολο Μαλαμούση

Αθανάσιος Βλέτσης, Μόναχο

Α. Η γνωριμία: εν αρχή ήν η φιλοξενία

Ήταν καλοκαίρι του 1975, αρχές Ιουλίου, ένα ζεστό και υγρό μεσημεριανό, στο σιδηροδρομικό σταθμό του Mannheim, μια πόλη στο κέντρο της Γερμανίας: στην έξοδο του σταθμού περιμένει ένας νέος ορθόδοξος ιερέας (μπορούσε να τον αναγνωρίσεις από το ράσο του) για να παραλάβει τρεις ταξιδιώτες: έναν γεροντότερο κληρικό από τη Θεσσαλονίκη, έναν πανεπιστημακό βοηθό, και έναν νεαρό φοιτητή θεολογίας. Η υποδοχή ζεστή, εγκάρδια σαν να γνωριζόντουσαν από χρόνια κι ας συναντιότουσαν πρώτη φορά. Πρώτος σταθμός το σπίτι του ιερέα, ένα απλό μικρό διαμέρισμα σε κάποια γωνιά της πόλης του Ludwigshafen, από την άλλη μεριά του ποταμού Ρήνου. Η πρεσβυτέρα με την ίδια οικειότητα και αρχοντιά θα υποδεχθεί κι αυτή τους άγνωστους και σ' αυτήν επισκέπτες, οδηγώντας τους στο καθιστικό, να ξαποστάσουν στον καναπέ με ένα ούζο, να γνωριστούν. Θα ακολουθούσε το γεύμα και η αβραμαία φιλοξενία θα συνεχιζόταν με προσκύνημα στον Ελληνόρθοδοξο Ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, ένα υπόγειο παρεκκλήσι ενός καθολικού Ναού, και με περιήγηση στην πόλη του και στα περίχωρά της. Έτσι γνώρισα τον π. Απόστολο, ως νεαρός φοιτητής τότε στη θεολογική σχολή του ΑΠΘ, στην πρώτη μου επίσκεψη στη Γερμανία. Για όσους έχουν ταξιδέψει ή ζήσει στην αλλοδαπή, καταλαβαίνουν ίσως τί σημαίνει ξένος παντελώς σε ένα τόπο να γίνεσαι δεκτός από κάποιον που ανήκει στον τόπο αυτό: η ξένη γη είχε γίνει κιόλας δική μου στην πρώτη αυτή επίσκεψή μου στη Γερμανία.

Τα όσα λίγα ο περιορισμένος χρόνος θα μου επιτρέψει στη συνέχεια να εκθέσω για το πρόσωπο, το οποίο τιμά η γενέτειρά Μητρόπολή του, δεν είναι αποκύημα φαντασίας, ούτε προϊόν αναζήτησης σε βιβλιογραφίες ή στο ίντερνετ. Είναι η ψηλαφητή εμπειρία των όσων είχα την ευκαιρία ο ίδιος να γνωρίσω, παρακολουθώντας από κοντά τα βήματα και το έργο της ευλογημένης οικογένειας του π. Αποστόλου στα 41 χρόνια που πέρασαν από την πρώτη μας τότε συνάντηση. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος να εκτραπώ σε προσωπικές εξιστορήσεις και η συγκινησιακή φόρτιση δυσκολεύει έτι μάλλον το έργο που μου ανατέθηκε, και στο σημείο αυτό θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη κ. Ιγνάτιο για την εμπιστοσύνη να αναθέσει στην ελαχιστότητά μου αυτή την προσλαλιά: θα προσπαθήσω ωστόσο να βάλλω ως άξονες στην περιήγησή μου τα πράγματα και φυσικά τον τρόπο που τα διακόνησε ο π. Απόστολος και έτσι μέσα από τα πράγματα να φανεί το τιμώμενο πρόσωπο, αφού βέβαια πίσω από ένα έργο σπουδαίο, κρύβεται πάντα ένα σπουδαίο πρόσωπο. «Περί πραγμάτων ημίν ο αγών και ου περί ονομάτων ζυγομαχήσωμεν», μας μάθανε οι πατέρες αυτού του τόπου (Γρηγόριος ο Θεολόγος). Είναι άλλωστε περίπου τα ίδια πράγματα με τα οποία έχει καταπιαστεί και το συμπόσιο που παρακολουθήσαμε: η πολιτική, η οικονομία, η θρησκεία και η τέχνη, ανάμεσα στις δύο χώρες Ελλάδα και Γερμανία. Ίσως φανεί μέσα από την εξιστόρηση πώς ένας απλός κληρικός, που έχει ξεκινήσει από τα μαγευτικά, πλην όμως φτωχικά πριν από 50 και πλέον χρόνια χωριά του Πηλίου, κατάφερε τόσα, ώστε να θεωρείται ο οiwνεί γενικός πρέσβης της πρώτης πατρίδος του στη χώρα που έγινε η δεύτερη πατρίδα του, ο άνθρωπος που θα μπορέσει όχι μόνο να συναλάσσεται αλλά και να φέρει κοντά πολιτικούς, εκκλησιαστικούς, πολιτιστικούς κύκλους στο πιο ανώτερο σκαλοπάτι της εκπροσώπησης όλων αυτών των φορέων. Ποιος είναι στα αλήθεια ο π. Απόστολος που μπορεί να αγκαλιάζει την καγκελάρια Μέρκελ, να συνομιλεί με τον Πάπα και Πατριάρχες και λοιπούς εκκλησιαστικούς και κρατικούς αξιωματούχους με την ίδια άνεση και οικειότητα που συναναστρέφεται με τον πιο απλό πιστό της ενορίας του; Πώς κατάφερε να τιμηθεί με τις ύψιστες δημόσιες τιμές, ιδιαίτερα μάλιστα στη δεύτερη πατρίδα του, τη Γερμανία; Θα προσπαθήσω να δείξω πώς μέσα από την μεγάλη αρετή της φιλοξενίας, με την οποία ξεκίνησα την αφήγησή μου, και της οποίας ζηλωτής υπάρχει το ζεύγος Μαλαμούση, ο π. Απόστολος και η πρεσβυτέρα Αθανασία, μπορεί να διακονηθεί ο διάλογος μεταξύ ανθρώπων, ναι και ο διάλογος μεταξύ κρατών – και βέβαια αυτό που ενδιαφέρει τη σύναξή μας απόψε, ο διάλογος Εκκλησιών και πολιτισμών και κοινωνιών, πολλές φορές τόσο διαφορετικών μεταξύ τους.

Β. Έξοδος: Ιδού εγώ Κύριε!

Τα παιδικά χρόνια του τιμώμενου προσώπου δεν θα τα περιγράψω εγώ, αφού και δεν θα μπορούσα, ως κάποια χρόνια νεώτερός του, να έχω άμεση εμπειρία. Φαίνεται όμως ότι ο σπόρος της ιερατικής κλήσης είχε σπαρεί από νωρίς στο νεαρό Γεώργιο (το κατά κόσμο όνομά του), την

ευσέβεια στα θεία την πήρε, μέσα βέβαια και από την απλοϊκότητα της παραδοσιακής κατά βάση αγροτικής ζωής του χωριού του, ήδη από το πατρικό σπίτι: την ευλαβική του μητέρα, τη γιαγιά την Όλγα, η οποία άφησε τον κόσμο αυτό αφού πάτησε και το εκαστό έτος της ηλικίας της, είχα τη χαρά να γνωρίσω από κοντά: θυμάμαι με πόση αφοσίωση και ευλάβεια παρακολουθούσε τη θ.Λειτουργία, από την αρχή (από το «Ευλογητός») μέχρι που άφησε τον κόσμο αυτό. Αφήνοντας ο Γεώργιος μετά το Δημοτικό το πανέμορφο αλλά μικρό Μούρresi, που δεν έχει Γυμνάσιο, θα περάσει από το Βόλο για να φοιτήσει τις πρώτες γυμνασιακές τάξεις, οικότροφος στο σπίτι της αδελφής του Ευανθίας. Το σχέδιο του Θεού θα τον καλέσει όμως νωρίς στην πρώτη έξοδο από την γη των προγόνων του. Στην ιερατική σχολή της Μονής της Αγίας Αναστασίας, λίγο έξω από τη Θεσσαλονίκη, θα τελειώσει με επιτυχία τις γυμνασιακές του σπουδές, αλλά και ουσιαστικά θα βάλει μέσα από την καθημερινή λειτουργική ζωή του Μοναστηριού γερές βάσεις για την εκκλησιαστική παιδεία αλλά και όχι μόνο γι αυτήν: κι εδώ πρέπει να μνημονεύσουμε το γέροντά του στη Σχολή, τον μετέπειτα Μητροπολίτη Ρόδου, μακαριστό σήμερα Απόστολο (Απόστολος Διμελής, 1963-1985 Ηγούμενος αγ. Αναστασίας, 1988-2004 Μητροπολίτης Ρόδου, εκοιμήθη το 2010), του οποίου και το όνομα πήρε στην χειροτονία του): την ιερατική του κλήση θέλει να πορευθεί μέσα από τον έγγαμο βίο. Η κόρη του αρχοντάρη του Μοναστηριού, του αείμνηστου κυρ-Παναγιώτη Ζαχαράκη, φαίνεται ότι έχει κερδίσει ήδη από τα χρόνια αυτά εξίσου την καρδιά του νεαρού τότε μαθητού. Θα ακολουθήσουν όμως πρώτα οι πανεπιστημιακές σπουδές στη Θεολογική Αθηνών από την οποία θα αποφοιτήσει με επιτυχία το έτος 1972. Και τότε μόνο θα ζητήσει εις γάμου κοινωνία την νεαρή κόρη του κυρ-Παναγιώτη, την Αθανασία, που την ίδια χρονιά, το 1972, τέλειωνε το Λύκειο. Η Αθανασία ξέρει και θα συμφωνήσει από την αρχή στην ιερατική κλήση του μελλοντικού συζύγου της. Συγκατανεύει στην επιθυμία του άνδρα της για να αφήσουν την πατρίδα τους για τα ξένα. Ο σπόρος αυτής της μεγάλης εξόδου έχει φυτρώσει πια για τα καλά στη σκέψη του Γεωργίου: στην αρχή θέλει να ακολουθήσει το παράδειγμα του σπουδαίου γιατρού και ιεραποστόλου Άλμπερτ Σβάιτσερ, τον οποίο μαθητής ακόμη ο Γεώργιος θα γνωρίσει και θα αγαπήσει μέσα από τα διαβάσματά του. Ο δρόμος για την Αφρική (όπου η δράση του μεγάλου γιατρού) δεν θα ανοίξει όμως για το νεαρό ζεύγος, ούτε επίσης για την Αυστραλία θα οικονομηθούν τα πράγματα, παρόλες τις προσκλήσεις και παροτρύνσεις οικείου ιεράρχου. Ο Θεός έχει άλλα σχέδια με το νεαρό ζευγάρι: κι έτσι θα βρεθούν το φθινόπωρο του 1972, μετά το γάμο τους που έγινε στις 30 Ιουνίου του ίδιου έτους, στη Γερμανία. Επιθυμία και των δύο είναι καταρχήν να σπουδάσουν: η νεαρή απόφοιτος του Λυκείου να αρχίσει πανεπιστημιακές σπουδές, ο νεαρός απόφοιτος της θεολογικής μεταπτυχιακές σπουδές. Έχουν όμως παράλληλα και τη σύσταση για τον οικείο ποιμενάρχη στην Γερμανία, τον αείμνηστο Μητροπολίτη Ειρηναίο Γαλανάκη, να χειροτονήσει τον νεαρό Γεώργιο, κάτι που δεν θα είναι εξαιρετικής μορφοτό. Το νεαρό ζευγάρι πρέπει να ασκηθεί στην υπομονή και σε άλλες εργασίες για να τα βγάλει πέρα τους πρώτους πολύ δύσκολους μήνες στη ξένη χώρα, με πρώτο σταθμό το Αννόβερο. Η υπομονή τους θα ανταμειφθεί από το Μητροπολίτη Ειρηναίο μετά από μισό περίπου χρόνο: Την Πρωτοχρονιά του 1973 ο νεοχειροτονηθείς Απόστολος λειτουργεί ήδη στην πρώτη του ενορία, τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου στο Ludwigshafen.

Όποιος δεν είχε βρεθεί στις πρώτες δεκαετίες της μετανάστευσης του '60 και του '70 στη Γερμανία δεν μπορεί να καταλάβει τον πολυποίκιλο, πολυσχιδή αγώνα και τα προβλήματα με τα οποία είχαν να παλέψουν οι οικονομικοί μετανάστες εκείνων των χρόνων (για να χρησιμοποιήσω αναλογικά μια σημερινή ορολογία). Τους λείπουν στην αρχή τα πάντα: από τα ίδια τους τα παιδιά και τους συγγενείς που άφησαν στην πατρίδα, ξενιτευόμενοι για ένα κομμάτι ψωμί, μέχρι τη γνώση της γλώσσας και (έτσι) την έλλειψη επικοινωνίας, κατανόησης και θαλπωρής στη νέα γη. Η Εκκλησία αναλαμβάνει και εκ των πραγμάτων το ρόλο, να καλύψει όσα κενά παραπάνω μπορεί, πάνω από όλα όμως να δώσει στους ανθρώπους την ελπίδα ότι ο Θεός δεν τους έχει εγκαταλείψει, αλλά ότι τους αγαπά και προστατεύει ως παιδιά του. Παράλληλα όμως η κάθε ενορία έχει να οικοδομήσει τα του οίκου της: από ένα ευκτήριο οίκο, ο οποίος πρέπει πρώτα να βρεθεί, στην αρχή ένας μικρός ναός ή και κάποια αίθουσα, δωρισμένα από τις αδελφές Εκκλησίες των άλλων δογμάτων, μετά ο χώρος αυτός να είναι κατάλληλος για την τέλεση της λατρείας, δηλ. να καλλωπισθεί σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση, και βέβαια να λειτουργήσει: με την ευρύτατη έννοια της λέξης: με επιτρόπους, με ψάλτες, με το διακονικό, ποιμαντικό, παιδευτικό και ψυχοπαιδαγωγικό του έργο, δηλ. με αυτό που η θεολογία αποκάλεσε «η λειτουργία μετά τη λειτουργία». Ο ιερέας λειτουργεί σε πολυποίκιλους ρόλους παράλληλα: ως λειτουργός του Υψίστου στο θυσιαστήριο, ως κοινωνικός λειτουργός και μεταφραστής στις αρχές της τοπικής κοινωνίας, ως παιδαγωγός αλλά και συνάμα συνοδοιπόρος όλων των ξεστρατημένων. Δεν θα ξεχάσω την ιδιαίτερη φροντίδα του για τους φοιτητές, στο γειτονικό μεγάλο πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης (όπου είχα την ευκαιρία να φοιτήσω εκείνα τα χρόνια): με την αγάπη της πρεσβυτέρας του, που συνοδεύει συχνά τον νεαρό λευίτη, έχοντας στις αποσκευές της πάντα τα τάπερ με σπιτικά γλυκίσματα, πίτες και ό,τι άλλο από

τα καλούδια ξέρει να ετοιμάσει η καρδιά ενός αρχοντάρη: ήξεραν άλλωστε κι οι δύο τους να θέτουν σε δεύτερη μοίρα την προσωπική τους ανέλιξη. Το όνειρο της νεαρής πρεσβυτέρας για σπουδές, όπως και η έφεση του νεαρού ιερέα για μεταπτυχιακά βρήκαν άλλη έκφραση και επενδύθηκαν με τρόπο άριστο, ώστε να μπορέσουν άλλοι να ονειρεύονται...(δίνοντας καρπούς εκατονταπλασίονας, όπως θα φανεί στη συνέχεια, πρβλ. Μθ 19,29). Με αυτή, λοιπόν, την αγάπη που περνά πάντα και μέσα από το στομάχι (νηστικό αρκούδι που λέει κι ο λαός μας...θα αφήσω όμως το λόγο για τα ατέλειωτα τραπεζώματα για τη συνέχεια), αναζητά τη συζήτηση, δέχεται την αμφισβήτηση, προκαλεί το διάλογο, ανέχεται τον αντίλογο, προσκαλεί σε ανοικτές συζητήσεις, παρέχει χώρο στην ενορία του ανοικτά και απροκάλυπτα για να εκτεθούν οι γνώμες: το έργο διαφόρων ακαδημιών σε ένα «πακέτο», στο εργαστήριο της ενορίας.

Σε πολλές περιπτώσεις στη Γερμανία το έργο αυτό επικουρήθηκε από τη δραστηριοποίηση πολλών συμπατριωτών σε συλλόγους και κοινότητες, δεν ήταν λίγες οι φορές, όμως, που σύλλογοι και κοινότητες για λόγους πολιτικής ιδεολογίας (που εντάθηκαν και συνεχίστηκαν και μετά τη διάρκεια της δικτατορίας, μετά δηλ. το 1974) αντιμάχονταν το έργο της Εκκλησίας, ως ιδεολογικό της αντίπαλο. Ο π. Απόστολος κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη και αυτών των πολιτικών κύκλων, ώστε η Εκκλησία να μπορεί να παίξει ρόλο γεφυροποιού σε κάθε κατεύθυνση, και στην πολιτική. Σε κάθε περίπτωση όμως η επιτελική σύλληψη και βέβαια η στρατηγική εκτέλεση του πολυσύνθετου εγχειρήματος είναι έργο ελαχίστων, πρωτοπόρων, ναι πολύ συχνά έργο ενός, τολμηρού οραματιστή. «Επιλείπει με διηγούμενον ο χρόνος» (Εβρ 11,32) τις άπειρες ώρες που έπρεπε να δαπανηθούν για όλα αυτά και άλλα τόσα τέτοια, για να «πολιτεύεται η ζωή», και μάλιστα σε μια ακτίνα δράσης που πλησίαζε και σε μερικές περιοχές ξεπερνούσε τα 250 χιλιόμετρα: ο πατήρ Απόστολος αποτελεί, και αυτό πανθομολογείται στη Γερμανία, το παράδειγμα του πιο σφαιρικού, πολυσύνθετου και συνάμα απόλυτα επιτυχημένου συνταιριάσματος των ποικίλων ρόλων που πρέπει να αναληφθούν στη νέα χώρα, ώστε οι ξεριζωμένοι από τις εστίες τους άνθρωποι να χτίσουν την καινούργια τους ζωή αρμονικά με την πλειοψηφούσα κοινωνία και έτσι να μπορέσουν να νοιώσουν την ξένη γη και δική τους: είναι άλλωστε η χώρα στην οποία θα γεννηθούν και θα μεγαλώσουν τα παιδιά τους και θα δημιουργήσουν τις βάσεις για τη δική τους ιδιαίτερη παρουσία, προβάλλοντας και τις αξίες και ιδανικά του δικού τους πολιτισμού και βέβαια πάνω από όλα να νοιώσουν ότι ο Θεός δεν τους έχει εγκαταλείψει: η πίστη, η χριστιανική πίστη, γίνεται έτσι η καλύτερη επένδυση για ψυχή και σώμα, αφού μπορεί να συμβάλει να χτίσει ο άνθρωπος το δικό του πνευματικό χαρακτήρα, και συνάμα έτσι να προχωρήσει χτίζοντας τις πολυποίκιλες σχέσεις μέσα στην κοινωνία που τον περιβάλλει και η οποία είναι τόσο δύσκολη, γιατί για τους περισσότερους είναι καταρχήν άγνωστη, δυσκολονόητη. Ο π. Απόστολος αντιλαμβάνεται τον τεράστιο ρόλο που έχει να παίξει η Εκκλησία ως γεφυροποιός λαών και πολιτισμών: αναζητεί καταρχήν την αρμονική συνύπαρξη με τις γειτνιάζουσες ενορίες των άλλων χριστιανικών εκκλησιών οι οποίες και βοηθούν πολυποίκιλα το σπουδαίο έργο που μπορούν να το δουν με τα μάτια τους: ναι επικουρούν δαψιλά οι γηγενείς ώστε να στήσουν οι μετανάστες τις δικές τους εστίες, και τις πνευματικές, θρησκευτικές εστίες. Μέσα από τις στοχευμένες επαφές με εφημερίους άλλων εκκλησιών, καθολικών και ευαγγελικών, (παράλληλα εννοείται στις επαφές με πλήθος όσων κρατικών υπηρεσιών) δεν θα διστάσει να χτυπήσει και την πόρτα των προϊσταμένων τους εκκλησιαστικών αρχών: απλός πρεσβύτερος αυτός θα αναζητήσει ο ίδιος πρώτα, άμεσα και προσωπικά να συνάψει σχέσεις με τις εκκλησιαστικές αρχές των άλλων μεγάλων εκκλησιών. Μια τέτοια αναζήτηση θα τον φέρει στην πόρτα του καθολικού επισκόπου της περιοχής, που εδρεύει στην πόλη του Speyer, τον Friedrich Wetter. Η γνωριμία αυτή, καταρχήν τελείως τυχαία και αυθόρμητη θα αποδειχθεί στη συνέχεια πόσα βαθιά ριζωμένη ήταν στο σχέδιο του Θεού. Οι δύο άνδρες, ο νεαρός ελληνορθόδοξος ιερέας και ο καταξιωμένος επίσκοπος μιας ιστορικής καθολικής επισκοπής (ο οποίος προηγούμενα είχε διατελέσει και πανεπιστημιακός καθηγητής) θα συνδεθούν με δεσμό ειλικρινούς προσωπικής φιλίας και εκατέρωθεν αφοσίωσης. Ο καθολικός επίσκοπος θα γίνει ένα μέλος της οικογένειας Μαλαμούση, ένας δεσμός που ακόμη καλά κρατεί και έδωσε τόσους καρπούς μέσα στην Εκκλησία. Μέσα από τις στερεές σχέσεις αλληλοεκτίμησης και εμπιστοσύνης ο επίσκοπος Wetter θα βοηθήσει πλουσιοπάροχα το έργο του Ελληνορθόδοξου Ιερέα στο Ludwigshafen. Ανάμεσα στα άλλα θα παραχωρήσει προς χρήση μια ευρύχωρη μονοκατοικία, ώστε ο ιερέας να στεγάσει την οικογένειά του, που μεγάλωνε με τα τέσσερα κορίτσια τους. Η κατοικία αυτή όμως ήταν πολλαπλά και το κέντρο (μετά το ναό), όπου κτυπούσε η καρδιά της ενορίας: πόσοι άνθρωποι πέρασαν και γεύτηκαν την αγάπη της οικογενείας Μαλαμούση δεν μετρούνται: γνωστοί και άγνωστοι, ενορίτες που έχουν πολυποίκιλες ανάγκες, αλλά και από την πατρίδα πάμπολλοι, που πολλές φορές έρχονταν για συνέχιση ιατρικής θεραπείας, και πολλοί άλλοι που αναζητούσαν εργασία ή κατοικία (και ό,τι άλλο σε «βάσανα και καϊμούς» μπορεί να βάλει ο νους του ανθρώπου): όλοι αυτοί θα καθήσουν στον καναπέ του σπιτιού, να πουν τον πόνο τους σε

μα, πολλές φορές, ανοικτού τύπου εξομολόγηση, αλλά και να γνωριστούν, να κοινωνήσουν την αγάπη του Θεού, της οποίας διάκονος απλώς γίνεται ο π. Απόστολος με την πρεσβυτέρα του. Και βέβαια η διακονία δεν τελειώνει στον καναπέ, αφού στη συνέχεια έπρεπε να τρέξει μαζί τους ο ιερέας και η πρεσβυτέρα του από κοντά: να μεταφράσουν σε υπηρεσίες για την τακτοποίηση σοβαρών εκκρεμοτήτων (αφού οι ίδιοι έμαθαν πρώτα να χειρίζονται καλά τη γερμανική), να συνοδεύσουν σε ιατρικές εξετάσεις παρηγορώντας συνάμα τον ανθρώπινο πόνο, κτλ. κτλ.. Αν ο Φρόντντ ήξερε πόσες χρήσεις μπορεί να έχει ένας καναπές, ιδικά μέσα σε ένα παπαδόσπιτο, σαν αυτό του π. Αποστόλου, θα επεξέτεινε ή ίσως και διόρθωνε τη θεωρία της ψυχοθεραπείας του. Γιατί η ψυχοθεραπεία που προσφέρεται στον καναπέ του π. Αποστόλου είναι πολύ διαφορετική, πολύ πιο σύνθετη, που αναπαύει σώμα και ψυχή, τον νου και την καρδιά και οικοδομεί συνάμα αληθινή κοινωνία προσώπων και όχι μεμονωμένων ατομικτήτων. Ναι, σε αγγέλους ειρήνης, και κοινωνίας μεταμορφώνει η φιλόξενη αυτή προσφορά αγάπης στην οικία του ταπεινού λευίτη, για να επεκτείνω κάπως το βιβλικό ρητό (που έθεσα ως τίτλο αυτού του λόγου). Φαίνεται όμως ότι και οι άνθρωποι, οι οποίοι διηγούνται την φιλοξενία που γεύτηκαν γίνονται άλλοι βιβλικοί άγγελοι, επαγγελλόμενοι μια νέα γέννηση, όπως τότε με την επίσκεψη των αγγέλων στην οικία του Αβραάμ αναγγέλθηκε η γέννηση του Ισαάκ (και μέσα από αυτόν η ευλογία του Θεού στον λαό του Ισραήλ). Οι άγγελοι αυτοί δείχνουν ωστόσο τώρα το δρόμο της εξόδου, αφού η φήμη εξαπλώνεται γρήγορα: ο Θεός καλεί τον ιερέα του να αφήσει τα όσα από την αρχή έκτισε στην ευλογημένη ενορία που αρχικά του εμπιστεύθηκε, για να τον βάλλει να διακονήσει μια άλλη πολύ μεγαλύτερη ενορία στο Μόναχο. Ένας ορθόδοξος ιερέας έχει συνάψει με τους πιστούς του στην ενορία του δεσμό αιώνιο όχι εφήμερο, δεν αλλάζουν οι ιερείς στην ορθόδοξη παράδοση ενορίες (χωρίς ιδιαίτερα αποχρώντα λόγο). Κι όμως, όπως ο Αβραάμ δεν αρνήθηκε τη φωνή του Θεού, και ανταποκρίθηκε με εμπιστοσύνη να αφήσει τη γή του, για να εγκατασταθεί σε νέα χώρα που θα έδινε ο Θεός, αλλά και στη συνέχεια υπήκουσε και στο φοβερό κάλεσμα του Θεού που τον προκάλεσε (δοκιμάζοντάς τον) τον ίδιο του τον υιό να θυσιάσει, έτσι ο π. Απόστολος θα υπακούσει στο κάλεσμα του Θεού, που του απευθύνεται μέσα από την κλήση των επισκόπων του, του Μητροπολίτου Γερμανίας Αυγουστίνου, και του επισκόπου Θερμών Δημητρίου, ο οποίος ήταν τότε ο αρχιερατικός επίτροπος στη Βαυαρία και θα δεχθεί έστω με βαριά καρδιά να αφήσει την πρώτη του ενορία, και να μετοικήσει στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

Άλλωστε η υπακοή στον Μητροπολίτη του, και μέσω αυτού στην Εκκλησία ήταν για τον π. Απόστολο κανόνας ζωής: το παράδειγμα του αεικίνητου, δραστήριου και πολυσχιδούς ποιμενάρχου του έδινε πάντα έμπνευση για τους δικούς του αγώνες. Κι ας είχε αυτός, έγγαμος όντας, στην πλάτη του και πολυμελή οικογένεια. Πού θα έβρισκε τώρα στο πολυπληθές Μόναχο το όμορφο και μεγάλο σπίτι που είχε στο Ludwigshafen για να στεγάσει την οικογένειά του; Είχα γίνει τότε, ως ψάλτης στην ενορία του Ludwigshafen, κοινωνός αυτής της αγωνίας, για το πώς θα άφηνε την ενορία του και όλα όσα σε 10 χρόνια αγών με τόσο κόπο είχε οικοδομήσει. Θυμάμαι ότι στο νεανικό μου ζηλωτισμό τον παρότρυνα να ζητήσει τουλάχιστο ένα σπίτι να του βρει η Εκκλησία, ώστε να μη πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή. Μπορεί όμως κάποιος να βάλει προϋποθέσεις στην αγάπη; Κι η αγάπη του π. Αποστόλου για την Εκκλησία ήταν απεριόριστη. Όλα τα άλλα θα έρχονταν μετά, θα τα οικονομούσε ο Θεός, όπως ακράδαντα πίστευε. Άλλωστε είχε ζηλώσει το παράδειγμα του Αβραάμ ήδη από τα νεανικά του χρόνια, όπως ο ίδιος είχε εξομολογηθεί σε ανύποπτο χρόνο: «Ιδού εγώ», Κύριε! (Γεν 22,1).

Γ. Μόναχο: η νέα γη της Επαγγελίας

Ήταν 35 ετών ο π. Απόστολος όταν εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στο Μόναχο. Η εκκλησία στο πρόσωπο των επισκόπων που προανέφερα διείδε ότι τα πολυποίκιλα ταλέντα του νεαρού ιερέα ήταν τόσο απαραίτητα στην μεγάλη πρωτεύουσα του νότου της Γερμανίας, όπου είχε κενωθεί ιερατική θέση και όπου ήταν ήδη εν εξελίξει ένας ατέλειωτος δικαστικός αγώνας για την επανένταξη της Εκκλησίας του Σωτήρος από τον παλαιοιμμερολογητισμό στην χρήση της Ι. Μητροπόλεως Γερμανίας. Προσπαθώ επιγραμματικά να τονίσω τα σπουδαιότερα: Ήταν λειτουργός του θυσιαστηρίου άριστος, μυσταγωγικός συνάμα και διαχυτικός στο εκκλησίασμά του, ποιμένας των ψυχών διακριτικός, ώστε να αναπαύει όλους όσους προσέτρεχαν στο πετραχήλι του, για εξομολόγηση και για ποικίλες όσες άλλες ανάγκες, δάσκαλος αγαπητός στο σχολείο, όπου για χρόνια θα διδάσκει τα θρησκευτικά, οργανωτικός νους στο στήσιμο μιας ενορίας (ώστε να επιλέγει ως συνεργάτες του ανθρώπους έτοιμους να θυσιάσουν για το έργο της Εκκλησίας) και επιτελικός σχεδιαστής, ώστε να ολοκληρώνει πολυσύνθετα έργα (Salvatorkirche) και να αρχίζει με θάρρος καινούργια (κτίσιμο του Ναού των αγίων Πάντων), κοινωνικότατος στις δημόσιες σχέσεις του, ώστε να μπορεί να κτυπήσει αναρίθμητες πόρτες προϊσταμένων αρχών, αρωγός ερχόμενος στις ανάγκες του ποιμνίου του, και παράλληλα οραματιστής καινοτόμων βημάτων (θα αναφερθούν

αμέσως μερικά), ώστε να σμιλεύονται αρμονικά οι σχέσεις τόσων διαφορετικών μεταξύ τους ανθρώπων και ιδρυμάτων, κι ωστόσο για όλα αυτά ρεαλιστής στην αντίληψη των όσων άμεσα και επιτακτικά πρέπει να γίνουν για το καλό των ανθρώπων και των θεσμών που διακονεί, και βέβαια (last but not least) αφοσιωμένος οικογενειάρχης μιας ευλογημένης οικογένειας. Γι' αυτήν ωστόσο μεριμνούσε περισσότερο μαζί με την αφοσιωμένη προεβυτέρα ο καλός Θεός, αφού τα πολυποίκιλα καθήκοντα του πολυάσχολου εφημερίου δεν του αφήνουν το χρόνο που θα ήθελε να της αφιερώσει. Και όπως φάνηκε στη συνέχεια η μέριμνα του Θεού είναι ανώτερη από όλες τις ανθρώπινες φροντίδες, όταν βέβαια ο άνθρωπος συνεργών αφήσει τη ζωή του στα χέρια Του. Το σπίτι πάντως που θα μπορούσε κάπως καλύτερα να χωρέσει και να αναπαύσει τη μεγάλη οικογένεια του π. Αποστόλου, (κοντά στα τέσσερα κορίτσια του ζει στο σπίτι και η μητέρα του) θα ρθει, έστω και με καθυστέρηση 13 χρόνων, με το κτίσιμο του νέου Ι. Ναού των αγ. Πάντων και μαζί με αυτόν της κατοικίας των ιερέων. Ωστόσο το έργο αυτό (της ανέγερσης του περικαλλούς Ι. Ναού των αγίων Πάντων) δεν είναι το μοναδικό, αφού παράλληλα έπρεπε να φροντιστεί ποικιλοτρόπως και ο ιστορικός Ναός του Σωτήρος, τον οποίο από το 1828 είχε αφήσει στη χρήση της Ελληνικής κοινότητας ο Βαυαρός Βασιλιάς Λουδοβίκος ο Α΄, ο πατέρας του Όθωνα, του πρώτου Βασιλέα στην Ελλάδα: και η φροντίδα αυτή πρακτικά τουλάχιστο ισοδυναμεί με το κτίσιμο άλλων δύο Ναών, όπως αμέσως θα εξηγήσω. Η Βαυαρία είναι άλλωστε πολύ μεγάλο κρατίδιο στη Γερμανία: έχει πληθυσμό όσο η Ελλάδα και κάτι περισσότερο και ο π. Απόστολος θα έχει στη συνέχεια και την ευθύνη, ως αρχιερατικός επίτροπος για το κρατίδιο αυτό, να αντιπροσωπεύει στην πρωτεύουσά της, το Μόναχο, σε ποικίλους όσους επίσημους φορείς την Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη και την Ορθοδοξία γενικότερα, αλλά και βέβαια παράλληλα ως Έλληνας και τον Ελληνισμό.

Θα προσπαθήσω, λοιπόν, σχεδόν επιγραμματικά να απαριθμήσω τα (κατά τη γνώμη μου) σπουδαιότερα έργα (τα «πράγματα», όπως αναφέραμε στον πρόλογο) της 30ετούς διακονίας του π. Αποστόλου στο Μόναχο, από το 1982 μέχρι το 2012, οπότε και παρέδωσε το έργο του τακτικού εφημερίου στους διαδόχους του.

1. Salvatorkirche, ανάγνωση πρώτο: Ο π. Απόστολος θα αναλάβει μόνος να φέρει εις πέρας τον επίπονο και μακρόχρονο δικαστικό αγώνα (κράτησε σχεδόν τριάντα χρόνια από το 1977 ως το 2007), ώστε η Εκκλησία να επανέλθει στην κανονική χρήση της στην Ι. Μητρόπολη Γερμανίας, αφού προηγουμένως ο Σύλλογος που κατά νόμο τη διοικούσε, καταχρώμενος τα δικαιώματα που του έδινε ο νόμος, την είχε υπαγάγει (από το 1976) στον παλαισημερολογητισμό. Ο όγκος της βιβλιογραφίας και των δικαστικών εγγράφων, τα οποία προσωπικά έπρεπε να επεξεργαστεί ο π. Απόστολος μέχρι να παραδοθεί η Εκκλησία κανονικά στην Ι. Μητρόπολη το 1999, είναι τέτοιος που έκανε τον πρώην Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού στη Βαυαρία Hans Zehetmair να πει ότι θα πρέπει στον π. Απόστολο να δοθεί ο τίτλος του επίτιμου διδάκτορα όχι στη θεολογία αλλά στη Νομική, για το τεράστιο δικαστικό αγώνα (ο οποίος τελειωτικά έληξε το 2007, μετά την τελευταία απόφαση του αρμόδιου Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου).

2. Salvatorkirche, ανάγνωση δεύτερο: Η τρίτη αρχαιότερη Εκκλησία του Μονάχου (χτισμένη το 1493) είχε ανάγκη επείγουσας ανακαίνισης, αφού όχι μόνο ο χρόνος αλλά και τα γεγονότα της διαμάχης για τη χρήση της άφησαν πολλές πληγές. Το έργο πολυσύνθετο, αφού δεν πρόκειται για ανακαίνιση ενός σπιτιού, αλλά ενός αρχαίου ναού και μάλιστα με τις προδιαγραφές της Γερμανίας. Περισσότερο από δυόμισι εκατομμύρια θα στοίχιζε συνολικά το εγχείρημα (με τόσα χρήματα θα έκτιζε κάποιος σχεδόν από την αρχή μια καινούργια εκκλησία). 600.000 € έπρεπε να βρει η ίδια η Εκκλησία, τα υπόλοιπα θα έβαζε το κράτος. Που να βρεθούν όμως τόσα χρήματα σε μια ενορία, η οποία (στη βάση και μόνο των εθελούσιων εισφορών) μετά βίας καλύπτει τα λειτουργικά της έξοδα (μαζί και το μισθό του ιερέα); Για την ελληνική παροικία σήμανε συναγερμός: την εκστρατεία συντόνισε και κατηύθυνε ποιός άλλος, ο π. Απόστολος. Χάρης και στη γενναιόδωρη και θυσιαστική προσφορά του δικηγόρου Σταύρου Κωνσταντινίδη το ποσόν θα βρεθεί, άλλο ένα θαύμα της παρουσίας του Θεού στη μικρή μας κοινότητα, για να μπορεί να χαίρεται σήμερα ως στολίδι την παλιά εκκλησιούλα στο κέντρο του Μονάχου, ιστορική μαρτυρία της μακράς παρουσίας των Ελλήνων στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

3. Ι. Ναός αγ. Πάντων: Στον παλιό ομώνυμο Ναό ξεκίνησε ο π. Απόστολος την ιερατική του διακονία στο Μόναχο το 1982: ήταν για το υπόγειο ενός Καθολικού Ναού, το οποίο επρόκειτο κάποτε να αναγερθεί σε κανονικό Ναό. Με τις άοκνες προσπάθειες του π. Αποστόλου ο Ναός αυτός οικοδομήθηκε νέος από την αρχή (αφού κατεδαφίστηκε το παλιό κτίσμα), τώρα ως Ελληνορθόδοξος Ναός, με τον οποίο είναι ενωμένες 5 συνολικά κατοικίες για τους ιερείς του Μονάχου: «εάν μη ο κόκκος του σίτου πεσών εις την γην αποθάνη, αυτός μόνος μένει· εάν δε αποθάνη, πολύν καρπόν φέρει» (Ιωαν 12,24): ένα σπίτι άφησε ο π. Απόστολος στο Ludwigshafen, 5 (τουλάχιστο) κατοικίες έφερε στο Μόναχο. Και μαζί με αυτές και μια αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 200 ατόμων, που συνοδεύεται από γραφεία και ολοκληρωμένη κουζίνα (και άλλους βοηθητικούς

χώρους). Θεμέλιος λίθος μπήκε το 1993 και τα εγκαίνιά του έγιναν το 1995. Ήδη στο μεγαλύτερο μέρος του ο Ναός έχει αγιογραφηθεί. Ένα από τα μεγάλα θαύματα της πίστης και του ατέρμονα αγώνα του π. Αποστόλου, όταν μάλιστα αναλογιστεί κάποιος ότι ιδιοκτήτης του συγκροτήματος σήμερα είναι εξολοκλήρου η Ιερά Μητρόπολη Γερμανίας. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει παράλληλα να γίνει λόγος για τη θαυμαστή συνεργασία με τον Καθολικό Επίσκοπο του Μονάχου, χωρίς την καθοριστική συμβολή του οποίου το όλο εγχείρημα θα φάνταζε αδύνατο (αφού ιδιοκτήτης του οικοπέδου και του πρώτου κτίσματος ήταν η Καθολική Εκκλησία, η οποία και με δικά της καταρχήν έξοδα ανήγειρε το Ορθόδοξο Ναό, ο οποίος αγοράστηκε στη συνέχεια από την Ελληνορθόδοξη Μητρόπολη). Όσοι ακούν την ιστορία του π. Αποστόλου για πρώτη φορά ίσως εκπλαγούν που ξανασυναντούν τον Καθολικό Επίσκοπο Βέττερ (Wetter), που προαναφέραμε στο Spreyer, τώρα στο Μόναχο. Αυτό εξηγώ αμέσως στη συνέχεια.

4. Σχέσεις με τις άλλες αδελφές Εκκλησίες: οικουμενικός διάλογος. Μέσα στην ίδια χρονιά που ο π. Απόστολος άφηνε το Ludwigshafen για να έρθει στο Μόναχο, με λίγους μήνες διαφορά θα τον ακολουθούσε ο φίλος του επίσκοπος Wetter: κι αυτός θα άφηνε την έδρα του στο Spreyer για να γίνει αρχιεπίσκοπος του Μονάχου, προαγόμενος λίγο αργότερα και σε καρδινάλιο (χωρίς φυσικά στο ελάχιστο τα δύο γεγονότα να συνδέονται μεταξύ τους): «Ω βάθος πλούτου και σοφίας και γνώσεως Θεού» (Ρωμ 11,33), μπορεί μόνο να αναφωνήσει κάποιος. Η αγαστή συνεργασία των δύο ανδρών έδωσε κι άλλους πολλούς καρπούς, εκτός από τα τεράστια έργα με τους δύο Ναούς που προανέφερα, αφού ουσιαστικά διαπερνούσε όλα τα επίπεδα δράσης τους: όχι μόνο τα εκκλησιαστικά, αλλά και τα εκπαιδευτικά, τα κοινωνικά και τα πολιτικά. Αν η ενότητα των Εκκλησιών δεν θέλουμε να μένει άπιαστο όνειρο τότε δεν έχουμε παρά να συνεχίσουμε το δρόμο αυτού του προσωπικού και τόσο αγαπητικού ανοίγματος, όπως το έκανε πράξη ο π. Απόστολος στη σχέση του με τον Καρδινάλιο Wetter. Ανάλογες σχέσεις οικουμενικής επικοινωνίας καλλιέργησε ο π. Απόστολος και με τους επικεφαλής της Ευαγγελικής Εκκλησίας: με τον επί χρόνια Προκαθήμενο της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βαυαρία, Johannes Friedrich, ο οποίος ήταν παρών και στο γάμο της πρώτης κόρης του π. Αποστόλου στο Μούρσεσι, συνδέθηκε με προσωπική φιλία, όπως το ίδιο συνέβη και με τους διαδόχους των δύο μνημονευθέντων: με τον τωρινό Επίσκοπο της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βαυαρία και Πρόεδρο της Ευαγγελικής Εκκλησίας σε όλη τη Γερμανία Bedford-Strohm και με τον Καθολικό αρχιεπίσκοπο Μονάχου Kardinal Marx, ο οποίος είναι και ο προκαθήμενος της Συνόδου των Καθολικών Επισκόπων στη Γερμανία. Το Μόναχο, λοιπόν, μπορεί και παίζει ένα σημαντικότερο ρόλο στην προώθηση της ενότητας των Εκκλησιών, όπως αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι για πρώτη φορά διοικητικός διευθυντής της «Κοινότητας Εργασίας» όλων των χριστιανικών Εκκλησιών στη Βαυαρία εξελέγη την περασμένη άνοιξη ο Έλληνας θεολόγος Γεώργιος Βλαντής, συνεργάτης και της Ακαδημίας στο Βόλο. Το δίχως άλλο χωρίς την καταλυτική παρουσία στο επίπεδο των εκκλησιαστικών σχέσεων του π. Αποστόλου όλα αυτά θα ήταν αδύνατο να συμβούν. Το έργο της ενότητας των Εκκλησιών αποτέλεσε, λοιπόν, για τον π. Απόστολο από τους πρωταρχικότερους στόχους του σε όλες του τις δράσεις, και είναι αναρίθμητες οι οικουμενικές συναντήσεις στο Μόναχο και στη Βαυαρία, στις οποίες πιστοί όχι μόνο των δύο Εκκλησιών που μνημονεύσαμε αλλά και των άλλων μικρότερων ομολογιών έρχονται κοντά, ανταλλάσσουν και γνωρίζονται και βιώνουν έτσι κιόλας σε ένα μεγάλο μέρος το έργο αυτό που συνιστά την καρδιά του εκκλησιαστικού γίγνεσθαι: «ίνα πάντες εν ώσιν» (Ιωαν 17,21).

5. Ορθόδοξη Θεολογική Σχολή: Στο Μόναχο δημιουργήθηκε το 1984 για πρώτη φορά μια έδρα Ορθόδοξης θεολογίας, η οποία αναπτύχθηκε από το 1994 σε ένα Πανεπιστημιακό Τμήμα το οποίο παρέχει ολοκληρωμένες σπουδές Ορθόδοξης Θεολογίας (με την απόκτηση πτυχίου), το πρώτο που λειτουργεί σε κρατικό πανεπιστήμιο στη Δυτική Ευρώπη. Και εδώ η παρουσία και δράση του π. Αποστόλου υπήρξε αποφασιστικής σημασίας: η έγκριση της λειτουργίας της πρώτης έδρας Ορθ. Θεολογίας (με καθηγητή τον κ. Θ. Νικολάου) έγινε με την παραχώρηση μας έδρας της Καθολικής Σχολής, γεγονός το οποίο προετοιμάστηκε και προωθήθηκε κατάλληλα μέσα από τη σχέση του π. Αποστόλου με τον Καρδινάλιο Βέττερ, και στη συνέχεια με τον Επίσκοπο της Ευαγγελικής Εκκλησίας, αφού για τη δημιουργία του Τμήματος έδωσε και η Ευαγγελική Θεολογική Σχολή έδωσε και αυτή μια δική της έδρα. Οι άριστες σχέσεις δε που διατηρεί ο π. Απόστολος σε υψηλότερο επίπεδο με τις πανεπιστημιακές αρχές βοήθησαν και βοηθούν τη λειτουργία του Τμήματος, το οποίο μπορεί να αποτελέσει ένα βήμα ένα περαιτέρω βήμα επικοινωνίας και προώθησης του οικουμενικού διαλόγου, ενώ συνάμα είναι και μια θαυμάσια ευκαιρία για να γίνει γνωστή η Ορθόδοξη Παράδοση στον ευρύτερο ακαδημαϊκό χώρο.

6. Πολιτιστική παρουσία

Ο πολυποίκιλος διάλογος της Ορθοδοξίας, αλλά και του Ελληνισμού με την Γερμανική Κοινωνία προάγεται όμως και από πολλές άλλες πολύ αξιόλογες εκδηλώσεις που διοργανώνονται από το Πνευματικό Κέντρο των αγίων Πάντων ή από την Ελληνική Ακαδημία, ένα Ίδρυμα για την

καλλιέργεια σχέσεων σε υψηλότατο επιστημονικό, πολιτιστικό και πολιτικό επίπεδο, η δημιουργία του οποίου φέρνει τη σφραδίδα του π. Αποστόλου. Εδώ θα μπορούσαν να αναφερθούν και οι πολλές εκδηλώσεις συλλόγων και φορέων της Ελληνορθόδοξης παροικίας στις οποίες ο π. Απόστολος ήταν πάντα αρωγός και πολλές φορές εμπνευστής. Εκτός όμως από τις εκδηλώσεις οι οποίες διοργανώνονται με δική του άμεση ή έμμεση ευθύνη, ο π. Απόστολος θα δώσει το παρών σχεδόν σε όλες τις αξιόλογες εκδηλώσεις λόγου (πολιτιστικού, ή πολιτικού χαρακτήρα), εκπροσωπεί την Ορθόδοξη Εκκλησία, γεγονός το οποίο θα του επιτρέψει να δημιουργήσει μια γέφυρα αγαστής επικοινωνίας με ό,τι κινεί την ζωή του Μονάχου σχεδόν σε όλα τα επίπεδα. Και η γέφυρα αυτή αγκαλιάζει όχι μόνο τη γερμανική κοινωνία, αλλά και άλλες μικρότερες κοινότητες, όπως και ιδιαίτερα την ισραηλιτική και την τουρκική, με τις οποίες οι δεσμοί φιλίας και συνεργασίας που θα αναπτύξει ο π. Απόστολος ανοίγουν νέους δρόμους κατανόησης και επικοινωνίας. Θαυμαστή και πρωτοπόρα πράγματι η παρουσία ενός Έλληνορθόδοξου ιερέα, με το καλυμαύχι να στολίζει όλες σχεδόν τις φωτογραφίες των μεγάλων εκδηλώσεων στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

6. Δημόσια παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην κοινωνία.

Η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν μπορούσε όμως να μείνει κλεισμένη στο χώρο των Ναών ή των πανεπιστημιακών και άλλων αιθουσών. Έπρεπε να γίνει ευρύτερα γνωστή στον κοινωνικό χώρο: κι εδώ οι ιδέες του π. Αποστόλου δεν γνωρίζουν όρια. Θα ξεκινήσει πρωτοπόρες δράσεις, ώστε η Ορθόδοξη παρουσία να αφήσει κάποια συγκεκριμένα ίχνη στην πόλη του Μονάχου: ενδεικτικά αναφέρομαι στις τρεις γνωστότερες των εκδηλώσεων που εισήγαγε και με επιτυχία συνεχίζονται μέχρι σήμερα, συγκεντρώνοντας αρκετές εκατοντάδες (μέχρι και χιλιάδες) κόσμο:

6α. Αγιασμός υδάτων στον ποταμό Ισαρ: παρουσία των εκκλησιαστικών και πολιτικών αρχών της πόλης ξεκινά η νέα χρονιά για την πόλη του Μονάχου, στις 6 Ιανουαρίου, με τον αγιασμό πάνω σε μια από τις παλιές γέφυρες της πόλης. Η χάρη του αγ. Πνεύματος δεν γνωρίζει σύνορα και αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους και τη φύση.

6β. Επιτάφιος Μ. Παρασκευή: ο επιτάφιος της Σαλβάτορ είναι ιδιαίτερα επιβλητικός, αφού θα διασχίσει τον πεζόδρομο στην παλιά πόλη, και φθάνοντας στο Δημαρχείο θα επιτρέψει να ακουστούν τα εγκώμια σε όλη την ιστορική πλατεία στο κέντρο της πόλης, την Marienplatz. Φυσικά δεν μπορούν να λείψουν οι αρχές της πόλης, οι οποίες θα δώσουν τις ανάλογες ευχές στους ορθόδοξους συμπολίτες.

6γ. Γιορτή Ελληνοβαυαρικής φιλίας: κάθε καλοκαίρι, κάπου στα μέσα Ιουνίου, η ιστορική πλατεία του Ωδείου (Odeonsplatz), γεμίζει με τα ηχοχρώματα μιας ξεχωριστής γιορτής: τα χορευτικά έχουν την τιμητική τους, και κάτω από τους ήχους του κλαρίνου και του μπουζουκιού, και τις οσμές από σουβλάκι και μπύρα και ρετσίνα, Έλληνες και Βαυαροί συμπολίτες στο Μόναχο έχουν την ευκαιρία να ανταμώσουν και να γιορτάσουν μαζί σε μια γιορτή φιλίας και αλληλογνωριμίας. Σε καιρούς όπου η επικοινωνία γίνεται δύσκολη εξαιτίας της επικράτησης ακραίων λαϊκίστικων συνθημάτων εκδηλώσεις ανοικτού τύπου, σαν κι αυτές έχουν να επιτελέσουν ένα πολλαπλό ρόλο, ώστε να μη διαρραγεί η αρμονική συμβίωση συμπολιτών που έχουν τόσο διαφορετική καταγωγή σε μια χώρα, η οποία ακόμα αναζητεί την μεταναστευτική πολιτική που θέλει να εφαρμόσει.

8. Πολιτική παρουσία

Όλες οι προηγούμενες αναφορές μας έχουν έμμεση ή και άμεση σχέση με την πολιτική. Ο Ορθόδοξη Εκκλησία στο πρόσωπο του π. Αποστόλου διάλεξε να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή δράσης στην κοινή ζωή των πολιτών. Δεν μπορεί και δεν πρέπει να περιοριστεί στην γραμμή που εκφράζουν τα κόμματα, αλλά οφείλει διαλεγόμενη με όλους να προωθεί εκείνες τις λύσεις που αποβαίνουν προς όφελος και των δικών της πιστών, λύσεις που σέβονται και την ιδιοπροσωπεία της ολιγάριθμης μεν αλλά με μεγάλο ιστορικό βάθος ελληνορθόδοξης παρουσίας στο Μόναχο (και στη Γερμανία γενικά). Ο π. Απόστολος μέσα από την πολύ καλή συνεργασία με τις πολιτικές αρχές του τόπου θα συμβάλλει τα μέγιστα, ώστε οι συμπατριώτες του να μπορούν να γίνονται αποδεκτοί ως ισότιμοι πολίτες, εντασσόμενοι οργανικά στη ζωή του τόπου, χωρίς να χάνουν τη δική τους ταυτότητα. Δεν είναι όμως μόνο οι Έλληνες στη Γερμανία αποδέκτες των ευεργετικών αυτών δράσεων. Στον καιρό της κρίσης που περνά η Ελλάδα, κατάφερε (με συντονισμένες ενέργειες και άλλων φορέων και προσώπων) να βοηθήσει με σημαντικά ποσά το φιλανθρωπικό έργο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, γεγονός για το οποίο τιμήθηκε δεόντως από τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο.

Αυτές του οι δράσεις έχουν ήδη σε υψηλότατο βαθμό αναγνωρισθεί και επαινεθεί δημόσια από τους πολιτικούς άρχοντες της πόλης του Μονάχου, του κρατιδίου της Βαυαρίας και του κράτους της Γερμανίας γενικότερα, αφού αρκετές φορές εκπροσώπησε σε παγγερμανικό επίπεδο την Ελληνορθόδοξη κοινότητα (όπως στις συναντήσεις με την Καγκελάριο Μέρκελ). Θα κλείσω την

ενότητα αυτή απαριθμώντας από τις πολλές διακρίσεις μόνο τις δύο που του επέδωσαν δύο διαδοχικοί πρωθυπουργοί στο κρατίδιο της Βαυαρίας (η προβολή των διακρίσεων θα γίνει με διαφάνειες). Αντί άλλου σχολίου για την πληθωρική παρουσία του π. Αποστόλου στα δημόσια πράγματα στη Βαυαρία θα κλείσω με τα λόγια του νυν πρωθυπουργού της Βαυαρίας κ. Seehofer: «μετά τη γυναίκα μου», έλεγε ο πρωθυπουργός σε μια δημόσια εκδήλωση στους αγ. Πάντες παρουσία τουλάχιστο του μισού υπουργικού του συμβουλίου, «το πρόσωπο του π. Αποστόλου είναι αυτό που βλέπω περισσότερο».

Δ. Επίλογος: η γέννηση μιας νέας κοινότητας (κοινωνίας)

Στους τρεις αγγέλους στη γνωστή εικόνα που έχει παραδοθεί ως Φιλοξενία του Αβραάμ παραπέμπει άμεσα ο στίχος από την ΚΔ (Εβρ 13,2) με τον οποίο και ξεκίνησα το ταξίδι γνωριμίας με τον π. Απόστολο: *Της φιλοξενίας μη επιλανθάνεσθε, διά ταύτης γαρ έλαθον τινες ξενίσαντες αγγέλους.* Ο απ. Παύλος μας καλεί να μην παραμελούμε την φιλοξενία, αφού μέσα από αυτήν κάποιοι, χωρίς να το ξέρουν, φιλοξένησαν αγγέλους. Όπως είναι γνωστό από το βιβλίο της Γένεσης ο Αβραάμ παρ.αθέτει πλούσιο τραπέζι για να περιποιηθεί τους άγνωστους σε αυτόν ξένους, (από κει έμεινε και η έκφραση αβραμαία φιλοξενία), που τον επισκέπτονται και οι οποίοι του αναγγέλλουν τη γέννηση του υιού του Ισαάκ, ώστε να αρχίσει να κυλά η ιστορία του ισραηλितικού λαού.

Την επίσκεψη των τριών αγγέλων η παράδοσή μας την έχει απεικονίσει ως σύμβολο της αγίας Τριάδος: η αλληλοπεριχώρηση των τριών Προσώπων της αγ. Τριάδος γίνεται πηγή ζωής για τα κτιστά: η αγάπη της ενδοτριαδικής ζωής εκχέεται, ώστε πολλοί να γίνουν μέτοχοί της («έδει χεθίνοι το αγαθόν», θα μας πει ο άγ. Μάξιμος, ώστε πολλά να είναι τα «ευεργετούμενα»)

Η εικόνα αυτή της φιλοξενίας, της οποίας ζηλωτής, όπως προείπαμε υπήρξε το ζεύγος Μαλαμούση, δεν είναι μια εκδήλωση αβροφροσύνης ή φιλοτιμίας: είναι κι αυτά αλλά συνάμα και κάτι πολύ περισσότερο. Φιλοξενία σημαίνει ανοικτότητα με αγάπη, να δίνεις-ανοίγεις χώρο ώστε όχι μόνο να μπορείς να αποδεχθείς τον άλλον, τον ξένο, αλλά να τον κάνεις μέρος του δικού σου σπιτικού, τελικά του εαυτού σου. Είναι μια υπέρβαση του εγώ για να πολιτεύεται το «εμείς» της κοινωνίας, κι είναι αυτή η υπέρβαση που αναδεικνύει την αλήθεια την ξεχωριστή κάθε προσώπου: η αλήθεια δεν είναι δημιουργία ενός απρόσωπου αφηρημένου εμείς, αλλά έργο «κοινωνίας του λόγου» (πρβλ. Ηράκλειτος), ναι και του λόγου συγκεκριμένων προσώπων, τα οποία μιμούνται το δημιουργικό έργο του Θεού για να επιτελέσουν πράξη σπουδαία και τελεία.

Ήδη στην πρώτη δεκαετία της δράσης του στο Ludwigshafen είχε βάλει ως άξονα πλεύσης αυτή τη μεγάλη αρετή: να ξέρει να ανοίγεται χωρίς προκαταλήψεις και να δίνεται χωρίς όρια. Έτσι πολιτεύτηκε και στη δεύτερη περίοδο δράσης του στο Μόναχο, τελειοποιώντας το τάλαντο και κάνοντάς το κινητήριο μοχλό που δίνει δύναμη σε όλες τις επιμέρους δράσεις. Και αυτό το έργο πάλι δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο ενός μεμονωμένου προσώπου, μολονότι ξεκινά από την αγάπη πάντα του ενός του καθενός ξεχωριστά, που διαχέεται όμως αμέσως σε έκφραση κοινωνίας: η δημιουργική φαντασία του ανδρός συνάντησε την πλατειά καρδιά της αρχοντάρισας πρεσβυτέρας, της Αθανασίας και επεκτάθηκε συμπεριλαμβάνοντας στη συνέχεια και τα παιδιά τους, ώστε η ευλογημένη οικία της οικογένειας Μαλαμούση να γίνεται η κυψέλη όπου θα ρέει μέλι και γάλα, για να αναπαύονται με εμπιστοσύνη πολλοί. Ο π. Απόστολος δεν είναι ο άνθρωπος της μικροσκοπικής εργαστηριακής έρευνας και της αναλυτικής σκέψης, αλλά και ούτε ο άνθρωπος των μεγάλων ρητορικών λόγων για να συνεπάρει τα πλήθη (όλα αυτά σίγουρα μπορούν να έχουν τη θέση τους): είναι όμως αυτός που δημιουργεί το περιβάλλον εκείνης της εμπιστοσύνης για να ανθίσουν αυτά και άλλα τόσα πολλά χαρίσματα, για να μπορεί η «ζωή να πολιτεύεται». Το τεράστιο δίκτυο επικοινωνίας που έστησε ο π. Απόστολος με την αμέριστη συμπαράσταση και σύμπλευση της πρεσβυτέρας του, μπόρεσε να πολλαπλασιάσει τον καρπό: σε μια εποχή όπου οι κοινωνίες μας κλείνονται ερμητικά και φοβικά απέναντι στον ξένο, σε κάθε τι ξένο, το παράδειγμα του π. Αποστόλου μας θυμίζει ότι υπάρχει κι άλλος είναι ο δρόμος: ο δρόμος της ειλικρινούς, ανιδιοτελούς αγάπης που ξέρει να χτίζει κοινωνία σχέσεων γιατί ξέρει να δίνεται απλώς και δημιουργεί χώρο (απλοχωριά) για να ανταμώνουν δημιουργικά πολλοί.

Το αρχονταρίκι, Σεβασμώτατε, που με τόση επιτυχία παρουσιάζατε στην τηλεόραση και με τόση μαεστρία στήσατε στη μητρόπολή σας, ώστε να γίνεται κι αυτό ένα δίκτυο επι-κοινωνίας πολλών, δικαίως τιμά σήμερα ένα από τα καλύτερα εξαγώγιμα «προϊόντα» του πανέμορφου αυτού τόπου της Μαγνησίας: στο πρόσωπο του π. Αποστόλου και της οικογενείας του αποκτά η εικόνα του Τριαδικού μας Θεού ένα πιστό αντίγραφο της που ξέρει να διαλαλεί το μεγαλείο της θείας αγάπης. Τι παραπάνω θέλουμε στον κόσμο αυτό;

Εις πολλά έτη π. Απόστολε, να συνεχίζεις όσα χρόνια σου επιτρέπει ο Θεός, να εικονίζεις τον τριαδικό τρόπο αλληλοπεριχώρησης των ανθρώπων στη δική Του απέραντη και ατέλειωτη αγάπη.

**„Der Gastfreundschaft vergesst nicht, denn durch dieselbe haben etliche ohne
ihr Wissen Engel beherbergt“** (Hebr 13,2).
Zu Tisch und „auf der Couch“ bei Pater Apostolos Malamoussis

Laudatio anlässlich seiner Ehrung von der Diözese (Metropolis) von Dimitrias (Volos) am 28.09.16

Athanasios Vletsis, LMU München

A. Am Anfang war die Gastfreundschaft

Es war im Sommer 1975, Anfang Juli, an einem heißen und feuchten Tag, am Bahnhof in Mannheim, einer Stadt im Zentrum Deutschlands. Am Ausgang der Station wartete ein junger orthodoxer Priester, an seinem schwarzen Talar erkennbar, auf drei Reisende: einen älteren Priester aus Thessaloniki, einen wissenschaftlichen Mitarbeiter einer Universität und einen jungen Studenten der Theologie. Der Empfang war herzlich, als würde man sich seit Jahren kennen. Die erste Station war die Wohnung des Priesters, eine einfache, kleine Wohnung in Ludwigshafen, auf der anderen Seite des Rheins. Seine Frau empfing die Gäste mit der auch ihr eigenen Herzlichkeit und Vornehmheit und führte die ihr Unbekannten in das Wohnzimmer, um sie dort „auf der Couch“ bei einem Glas Ouzo kennenzulernen. Es wurde ein Abendessen abrahamitischer Gastfreundschaft gereicht, um im Anschluss daran die griechisch-orthodoxe Gemeinde der Verkündigung Mariens zu besuchen, die in einer katholischen Kirche im Kellergeschoß untergebracht war. Danach besichtigten wir die Stadt und ihre Umgebung. So habe ich Pater Apostolos kennengelernt, als junger Student an der theologischen Fakultät der Aristoteles-Universität-Thessaloniki, während meines ersten Besuches in Deutschland. Für diejenigen, die ins Ausland gereist sind oder dort gar gelebt haben oder leben, verstehen wahrscheinlich was es heißt, fremd zu sein und an einem Ort vollständig von jemandem akzeptiert zu werden, der Teil dieses Ortes ist und zu ihm gehört. So wurde die „fremde Erde“ schon bei meinem ersten Besuch in Deutschland die meinige.

In meiner begrenzten Zeit möchte ich nun die Gelegenheit nutzen, diese Person vorzustellen, die heute von der Diözese seiner Heimat geehrt wird. Diese Darstellung möchte ich nicht durch Hirngespinnste, Fantasien, Produkte irgendwelcher Recherchearbeiten¹ oder mittels Internet veranschaulichen, sondern durch die Erfahrung, die ich selbst machen durfte, indem ich das Werk der gesegneten Familie von P. Apostolos aus nächster Nähe, für 41 Jahre, seit der oben erwähnten ersten Begegnung bis heute, begleiten durfte. Daraus ergibt sich die Gefahr, sich in persönlichen Erzählungen zu verlieren und die damit verbundene Emotionalität erschwert zudem die mir zugetragene Aufgabe. An dieser Stelle möchte ich meinen herzlichsten Dank S. Em., Metropolit Ignatios, für sein Vertrauen ausdrücken, meine Wenigkeit mit dieser Ansprache zu betrauen. Ich werde dennoch versuchen, als Angelpunkt meiner Darstellung die Taten (die „Dinge“- pragmata/Praxis) und natürlich auch die Art und Weise aufzugreifen, mit der P. Apostolos der Kirche diente, um so, aus der Mitte dieses Geschehens, die geehrte Person vorstellen zu können, da sich bekanntermaßen hinter jedem großen Werk immer eine große Persönlichkeit versteckt. „Über die „Dinge“ (Taten) lasst uns streiten, nicht über die Namen“, lehrt uns der hl. Gregor von Nazianz. Außerdem sind es ungefähr die gleichen Dinge, mit denen sich auch das Symposium beschäftigt, an dem wir gestern und heute teilgenommen haben: die Politik, Wirtschaft, Religion und die Kunst zwischen den beiden Ländern Deutschland und Griechenland. Vielleicht zeigt sich durch diese Darstellung, wie ein einfacher Kleriker, der vor mehr als fünfzig Jahren in einem zauberhaften aber damals armen Ort in Pilio sein Leben begonnen hatte, es zustande brachte, als „Botschafter“ seiner ersten Heimat im Land, das seine zweite Heimat wurde, wahrgenommen zu werden – ein Mensch, der es nicht nur schaffte, Menschen miteinander zu verbinden, sondern Politiker, kirchliche Würdenträger und allerlei kulturelle Kreise näher aneinander heranzuführen. Wer ist nun P. Apostolos, der die deutsche Bundeskanzlerin Merkel umarmte, mit Päpsten, Patriarchen und anderen kirchlichen und politischen Würdenträgern mit der gleichen Herzlichkeit und Vertrautheit diskutierte, die er auch in seiner Gemeinde mit den einfachen Gläubigen an den Tag legte? Wie schaffte er es, mit den höchsten staatlichen Preisen geehrt zu werden, vornehmlich in seiner zweiten Heimat? Ich werde versuchen zu zeigen, wie aus der Mitte der großen Tugend der Gastfreundschaft, mit der ich meine Schilderung begonnen habe, deren sich die Familie Malamoussis nacheiferte, der Dialog, einerseits dem Dialog zwischen Menschen, und andererseits, was für unsere heutige Zusammenkunft von großem Interesse ist, dem Dialog zwei Kirchen, zwei Kulturen und Gesellschaften, ja selbst zwischen Staaten gedient werden konnte.

¹ Wertvolles Material kann man im Buch von Peter Weismann, Apostolos Malamoussis, München 2010 finden. Aus dem Buch habe ich mir erlaubt lediglich einige Bilder für die Power Point zu kopieren.

B. Exodus: „Hier bin ich“, Herr (Gen 22,1)

Über die jugendlichen Jahre unserer heute zu ehrenden Person werde ich nicht viel erzählen, denn als jünger fehlt mir dazu die unmittelbare Erfahrung. Es scheint jedoch, dass der Samen der priesterlichen Berufung bei dem jungen Georgios, wie er mit weltlichem Namen hieß, schon recht früh gesät wurde. Es packte ihn die Frömmigkeit für die göttlichen Dinge schon im väterlichen Haus, mitten in der Einfachheit des traditionellen Dorfes, von der Landwirtschaft geprägten Lebens seiner Herkunft. Ich hatte noch die Ehre, seine fromme Mutter, die Großmutter Olga, persönlich kennenzulernen: ich kann nicht vergessen mit welcher Eifer sie die göttliche Liturgie von Anfang an (beinahe mehr als 3,5 Stunden) besuchte. Nach der Grundschule verließ der kleine Georgios das schöne, aber kleine, Mouresi, wo es kein Gymnasium gab, und absolvierte die ersten gymnasialen Stufen in Volos, soz. als „Internatsschüler“ im Hause seiner Schwester Evanthias. Der Plan Gottes aber verlangte schon sehr früh von ihm, den Boden seiner ersten Heimat zu verlassen, um in der priesterlichen Schule des Klosters der Hl. Anastasia, etwas außerhalb von Thessaloniki, seine gymnasiale Ausbildung zu beenden. Dank dem täglichen liturgischen Leben des Klosters erhielt er eine umfassende Lehre in der kirchlichen Erziehung. An dieser Stelle möchte ich seinem geistlichen Vater im Kloster gedenken, den späteren Metropolit von Rhodos Apostolos (Dimelis, gestorben im Jahr 2010), dessen Namen er letztlich auch bei seiner Weihe annahm. Die priesterliche Berufung wollte er aber als verheirateter Priester wahrnehmen: die Tochter eines „Gastwirts“ (Archontaris- verantwortlich für die Gäste) im Kloster des Panagiotis Zacharakis, konnte in diesen Jahren das Herz des jungen Studenten gewinnen. Es folgten die Jahre des Studiums an der theologischen Fakultät der Universität Athen, die er 1972 sehr erfolgreich abschloss. Im gleichen Jahr bat er um die Hand der Tochter des Panagiotis Zacharakis, Athanasia, an, die in diesem Jahr ihr Abitur gemacht hatte. Sie wusste um den Wunsch ihres zukünftigen Mannes, seiner Berufung der Priesterweihe folgen zu wollen, und billigte und unterstützte seine Entscheidung von Anfang an. Auch dem Wunsch ihres Mannes, die Heimat hinter sich zu lassen und in die Ferne zu gehen, unterstützte sie. Dieser Keim einer „großen Auswanderung“ (Exodus) war Georgios erstmal in den Sinn gekommen, als er den Wunsch zu hegen begann, dem Beispiel des Arztes und großen Missionars, Albert Schweitzer, zu folgen. Der Weg nach Afrika aber öffnete sich dem jungen Paar nicht, ebensowenig der nach Australien, trotz der zahlreichen Einladungen und Versprechungen bekannter und vertrauter Würdenträger. Gott hatte andere Pläne mit dem jungen Paar: im Herbst 1972, nach ihrer Hochzeit am 30. Juni, befand sich in Deutschland. Der Wunsch beider war, zu studieren: seine Frau ein Universitätsstudium und Georgios ein Aufbaustudium in Theologie. Es wurde aber auch eine Empfehlung an den damaligen Metropolit von Deutschland, den verewigten Irenaios Galanakis, vorgetragen, Georgios zum Priester zu weihen. Er aber forderte vorerst von dem jungen Paar Geduld, ehe die Priesterweihe stattfinden könne. So gestalteten sich die ersten Monate – mit der ersten Station Hannover – in einem fremden Land natürlich schwierig. Die Geduld wurde vom Metropolit nach einem halben Jahr belohnt und der neugeweihte Vater Apostolos feierte zu Neujahr 1973 die erste Liturgie in seiner neuen Gemeinde, der Verkündigung Mariens in Ludwigshafen (Diakonweihe am 26.12.73, Priesterweihe am 31.12.72).

Wer die ersten Jahrzehnten der Auswanderung der 60er und 70er Jahre nach Deutschland nicht miterlebt hat, kann sich den verschiedenartigen und vielschichten Kampf und die Probleme, mit denen die „Wirtschaftsflüchtlinge“ – um ganz bewusst einen aktuellen Begriff zu nutzen – damals zu kämpfen hatten, nur schwer verstehen. Es fehlte ihnen zu Anfang an allem: Familie, ja selbst die lieblichen Kinder wurden in der Heimat zurückgelassen und man ist für ein Stück Brot ins Ausland gegangen. Bis zur Kenntnis der Sprache war auch der Mangel an sozialen Kontakten, Verständnis und Wärme in dem neuen Land ein tägliches Problem. Die Kirche übernahm aus den Gegebenheiten die Rolle, sich mit diesen Problemen zu befassen und so viele Lücke wie möglich zu schließen, allem voran aber den Menschen die Hoffnung zu geben, dass Gott sie nicht verlassen hätte, und dass Er sie liebt und beschützt wie seine Kinder. Gleichzeitig sollte jede Kirchengemeinde das „eigene Haus“ aufzubauen. Das Gotteshaus war am Anfang eine kleine Kapelle oder sogar ein Saal, von den Schwesterkirchen zur Verfügung gestellt und nur notbedürftig geeignet für die liturgischen Anforderungen, um der orthodoxen Tradition gerecht zu werden. Dazu sollte das Leben der Kirche „ausgestattet“ werden mit: Altarraum, Ikonostase, Kirchenrat, Sängern, Seelsorge, kurzum mit dem, was die Theologie die „Liturgie nach der Liturgie“ nannte. Der Priester nahm viele Rollen gleichzeitig ein – einerseits natürlich als Liturge am Altar des Herrn, andererseits als Sozialarbeiter, Übersetzer, als Erzieher, und Helfer für diejenigen, die vom Weg abgekommen waren. Seine besondere Fürsorge für die Studenten in Heidelberg werde ich nie vergessen, zu denen ich damals auch zählen durfte: Mit der Liebe seiner Frau, die den jungen Priester überall hin begleitete und immer eingepackte Kleinigkeiten der griechischen Küche und Süßigkeiten zum Essen mit hatte und die im Auto von P. Apostolos nie fehlten. Der Traum der jungen Frau des Priesters über das Studieren, so wie die Berufung des jungen Priesters zum aufbauenden Studium, nahm eine andere Form an: So konnten andere weiterträumen... Mit dieser aufrichtigen Liebe also suchte er das Gespräch, insbesondere mit jungen Menschen, Studenten, Akademikern etc., nahm ihr Zweifel entgegen, rief den Dialog hervor, erduldet die Gegenrede, lud zu offenen Gesprächen ein, stellte

Raum in seiner Gemeinde zur ehrlichen Diskussion bereit, um einen Meinungsaustausch möglich zu machen. Das war das Werk von verschiedenartigen Akademien in „einem Paket“, dies war die Werkstatt seiner Gemeinde.

In vielen Fällen in Deutschland wurde dieses Werk von vielen Griechen mitbelebt, in Vereinen und Gemeinden, es war aber bei nicht wenigen Gelegenheiten, wo eben diese Vereine aus ideologischen Gründen das Werk der Kirche bekämpften, was u.a. auch mit der Diktatur in Griechenland (1967-1974) zusammenhing. P. Apostolos gelang es, das Vertrauen auch dieser politischen Kreise zu gewinnen, sodass die Kirche ihre vermittelnde Rolle in jede Richtung wahrnehmen konnte. In jedem Fall aber sind diese Unternehmungen das Werk weniger führender, sehr oft sogar das Werk nur eines einzigen mutigen Visionärs. „Die Zeit würde mir zu kurz“ (Hebr 11,32) zu erzählen, wie viele, ja unendlichen Stunden investiert wurden für das alles, damit das „Leben regiert“ („politevetai“, von Politeia nach einer Festrede des Johannes Chrysostomos); und dies alles in einem Umfeld, das die Stadt seiner Gemeinde weit überstieg; oftmals musste er mehr als 250 Kilometer zurücklegen, um zu seinem Ziel zu gelangen. P. Apostolos ist das Beispiel – und das wird von allen Orthodoxen (und auch von nicht Orthodoxen) in Deutschland einvernehmlich erkannt – einer ganzheitlichen, komplexen, absolut gelungenen Kombination der verschiedensten Rollen, die „gespielt“ werden sollen, damit die entwurzelten Menschen ein neues Leben aufbauen können, sogar in harmonischer Art und Weise mit der Mehrheit der Gesellschaft in Deutschland, damit sie die fremde Erde als ihre eigene wahrnehmen. Denn dieses Land ist es nun, in dem ihre Kinder geboren und aufwachsen werden und in dem sie die Fundamente ihres neuen Lebens setzen werden; zugleich aber wollten sie auch ihre Werte und ihre Ideale des eigenen Volkes, der eigenen Kultur nicht vergessen, ja diese Elemente auch in ihre neue Gesellschaft einbringen, damit das Leben neu befruchtet werden kann. Vor allem aber damit sie sich die Menschen vergewissern können, dass Gott sie nicht verlassen hat. Der christliche Glaube war (und ist) deswegen das beste Gewand für die Seele und den Körper, denn er trägt dazu bei, dass der Mensch seinen eigenen (vom Geist Gottes geprägten) Charakter schafft und damit er zugleich die vielen, verschiedenartigen offenen Beziehungen aufbauen kann, mitten in der ihn umgebenden Gesellschaft, die so schwer zu verstehen war, da sie für die meisten eine komplett unbekannte Welt darstellte. P. Apostolos nahm diese riesige Rolle wahr, damit die Kirche als Brückenbauer der Völker und der Kulturen agieren kann. Er suchte von Anfang an die harmonische Koexistenz mit den benachbarten Gemeinden, v.a. der anderen christlichen Kirchen, welche dann auch auf viele verschiedene Arten und Weisen das Werk des P. Apostolos unterstützten: Ja die Einheimischen unterstützten aufrichtig, damit die Einwanderer ihre eigenen „Heime“ errichten konnten, sowohl ihre kirchlichen als auch ihre kulturellen. Durch den gezielten Kontakt mit den anderen Kirchen – evangelisch wie katholisch – und ebenso mit den staatlichen Einrichtungen, zögerte er nicht, nicht nur an die Türen von Pfarrern und Kaplanen zu klopfen, sondern gleichermaßen auch an die Pforten der kirchlichen Hierarchie: der einfache Priester suchte als erste das Gespräch und versuchte Beziehungen zu den großen christlichen Kirchen aufzubauen. Das beste Beispiel dafür ist sicherlich der katholische Bischof in seiner Region, des damaligen Friedrich Wetter, der seinen Sitz in Speyer hatte. Diese Begegnung, von Anfang an zufällig und spontan, soll sich später als im Plan Gottes vorhergeplant und vorherbestimmt zeigen. Diese beiden Personen, der junge griechisch-orthodoxe Priester und der erfolgreiche Bischof einer historischen Diözese, zuvor als Universitätsprofessor tätig gewesen, werden sich in einer ehrlichen, persönlichen Freundschaft in gegenseitiger Hingabe verbunden bleiben. Der römisch-katholische Bischof wird ein Teil der Familie Malamoussis werden, ein Band, das bis heute fest hält und Früchte bis in die Kirche hinein trug. Durch diese festen Beziehung der gegenseitigen Wertschätzung und des Vertrauens wird Bischof Wetter auf großzügige Art und Weise das Werk des griechischen Priesters in Ludwigshafen noch unterstützen. Unter anderem stellte er ein schönes, großräumiges Einfamilienhaus für die Familie des Priesters zur Verfügung, die mittlerweile um vier Töchter gewachsen war: wie viele Menschen in diesem Haus die Gastfreundschaft der Familie Malamoussis erfahren konnten, kann nicht gezählt werden: Bekannte und Unbekannte, Gemeindeglieder, die verschiedene Bedürfnisse hatten, aber auch Unzählige aus der Heimat, die aus finanziellen, medizinischen oder welche Gründen auch immer nach Deutschland kamen, oder eine Unterkunft oder einen Beruf suchten. Alle saßen sich auf dem Sofa („auf der Couch“) in seinem Wohnzimmer, sprachen über ihre Mühen und ihre Leiden in einer Art offenen Beichte, um die Liebe Gottes kennenzulernen und zu erfahren. Aber natürlich wird die Diakonie nicht auf dem Sofa („auf der Couch“) verwirklicht und umgesetzt: wie viele Male musste er, zusammen mit seiner Frau, die Menschen begleiten, um ihnen zu helfen, sei es als Übersetzer (nachdem sie selber die deutsche Sprache gelernt hatten), um bei öffentlichen Ämtern Ordnung zu schaffen, oder sie zu Ärzten zu begleiten etc. Hätte Sigmund Freud über die verschiedenen unterschiedlichen Nutzungsmethoden einer Couch, wie P. Apostolos sie kannte, Bescheid gewusst, dann hätte er womöglich seine Theorie über die Psychotherapie ausgebaut oder evtl. korrigiert... Denn die Psychotherapie von P. Apostolos ist verschiedenartig und komplexer, sie beruhigt und entspannt Körper als auch Seele, den Geist und das Herz und schafft eine wahrhafte Gemeinschaft der Personen und nicht von isolierten Individuen. Ja, in „Engeln des Friedens“ und der Gemeinschaft verwandelt diese Gastfreundschaft der Liebe im Haus des demütigen Priesters, wollte man den eingangs zitierten

biblischen Spruch (Hebr 13,2), den ich als Titel dieser Laudatio gewählt habe, erweitern und weiter erzählen. Es scheint mir, dass die Menschen, welche zu ähnlicher Gastfreundschaft geführt wurden und diese genießen durften, wahrlich zu anderen biblischen Engeln werden, die eine neue Geburt in Aussicht verkündigen (und ankündigen), die Geburt einer neuen Freundschaft, ja einer neuen Gemeinschaft, so wie damals, als der Besuch der Engel im Hause des Abraham die Geburt des Isaak und der Segen Gottes für das Volk Israels versprach.

Diese „Engel“ – in dem sie den guten Ruf verbreiten – zeigten aber vorerst die Tür eines neuen Exodus: Gott rief seinen Priester, seine erste Gemeinde hinter sich zu lassen, um den Dienst in einer weitaus größeren in München aufzunehmen. Ein orthodoxer Priester hat mit seinen Gläubigen, ja mit seiner Gemeinde einen Bund auf Ewigkeit geschlossen, ja in der orthodoxen Tradition wechseln die Priester nur aus ganz besonderen Gründen die Gemeinden. Wie aber Abraham, der die Stimme Gottes nicht ignorierte, sondern seinem Willen mit Vertrauen entsprach, kam auch P. Apostolos dem Willen Gottes nach, gehorchte und folgte seinem Ruf abermals mit Ehrfurcht in eine „neue Welt“. Seine beiden Bischöfe, Metropolit Augustinus und Bischof Demetrios von Therme (damals Bischofsvikar in Bayern) riefen den jungen Priester in die bayerische Landeshauptstadt.

Gehorsam gegenüber seinem Metropoliten und durch ihn seiner Kirche gegenüber war für P. Apostolos ein „Kanon“ seines Lebens. Das Beispiel seines rastlosen und tüchtigen Hirten, des griechisch-Orthodoxen Metropoliten von Deutschland Augoustinos, gab ihm immer Inspiration für seine eigenen Kämpfe. P. Apostolos aber hat auch eine große (leibliche) Familie: Wo sollte er nun in München so ein schönes und großes Zuhause finden, wie er es in Ludwigshafen hatte, um seine Familie ein Dach über dem Kopf geben zu können? Zu diesem Zeitpunkt war ich Kirchensänger in der Gemeinde in Ludwigshafen und habe die große Besorgnis des Paters damals mitbekommen, als er seine Gemeinde, die er über 10 Jahre aufgebaut hatte, zu verlassen hatte. Ich erinnere mich, in meinem jungen Eifer spornte ich ihn an, die Kirche sollte ihm bitteschön mindestens ein Haus geben, um darin seine Familie unterzubringen, damit er nicht von Anfang an, ganz neu beginnen muss. Kann man aber Bedingungen an die Liebe stellen? Und die Liebe des Paters für die Kirche war grenzenlos. Alles andere sollte danach kommen, sollte Gott errichten, so unerschütterlich war sein Glaube. P. Apostolos hatte dem Beispiel des Abraham schon seit jungen Jahren nachgeeeifert, der bekannte: „Hier bin ich!“ (Gen 22,1)

C. München: die neue Erde der Verheißung

P. Apostolos war 35 Jahre alt, als er sich mit seiner Familie in München niederließ. Die Kirche, in der Person der beiden Bischöfe, ahnte, dass die zahlreichen Talente des jungen Priesters in der bayerischen Hauptstadt dringend gebraucht werden würden. München hatte zu diesem Zeitpunkt keinen Priester, und es war abzusehen, dass sich wegen der Wiedereingliederung der Salvatorkirche von der altkalendarischen Kirche ein langer Rechtsstreit entwickeln würde. Erlauben Sie mir hier vorerst, nur das wichtigste von seiner so vielfältigen Charismen hervorzuheben: er war ein ausgezeichnete Zelebrant am Altar des Herrn, mystagogisch und zugleich ausgiebig für seine Gemeinde; ein diskreter und fürsorglicher Seelsorger, der ein hervorragendes Gefühl für die kirchlichen Belange hatte und all den zahlreichen Menschen Ruhe, Frieden und Erquickung „unter seiner Stola“, die zu ihm kamen, sei es um zu beichten oder wegen all den anderen alltäglichen, menschlichen Problemen. Er war ein geliebter Lehrer in der Schule – seit Jahren lehrte er schon den Religionsunterricht; ein Organisationstalent, was den Aufbau einer Gemeinde anbetraf (so wählte er als seine Mitarbeiter stets Personen aus, die sich durch ihr Engagement und ihre Opferbereitschaft auszeichneten) und war ein hervorragender Manager (so konnte er die komplizierten Renovierungsarbeiten in der Salvatorkirche zu Ende bringen und, dank seiner zahlreichen Kontakte und Beziehungen, mit dem Bau eines neuen Gotteshauses in München anfangen, die Allerheiligenkirche). Ja überhaupt der bestens geeignete Mann Beziehungen zu knüpfen, immer aber damit etwas Gutes für seine Gemeinde entsteht und gleichzeitig war er ein Visionär, damit etwas stets Neues entsteht, und dennoch in allem war er ein Realist, denn all sein Tun diente für das Gute der Menschen und für die Kirche. Zuguterletzt war er ein hingebungsvoller Familienvater einer gesegneten Familie. Seine vielschichte und vielseitige Arbeit ließ ihm aber wohl nicht die Zeit, die er sich gerne für seine Familie genommen hätte. Für diese (seine Familie) schien es aber so, dass der liebe Gott für sie sorgte zusammen mit der grenzenlosen Hingabe seiner liebenswürdigen Frau. Wie die Zeit danach gezeigt hat, ist die Fürsorge Gottes die größte Antwort auf alle menschlichen Bedürfnisse und Sorgen, sofern der Mensch bereit ist, sein Leben in die Hände Gottes zu legen, denn alle haben inzwischen ein glückliche Familie gegründet, so dass die Familie Malamoussis über ein fast ein Dutzend Enkelkinder sich freut. Die große Wohnung für diese große Familie kam auch, wenn auch mit 13 Jahren Verspätung, nach dem Bau der Allerheiligenkirche und dem dazugehörigen Anbau, den Wohnungen für die Priester. Der Bau dieser Allerheiligen Kirche war aber nicht seine einzelne Sorge, denn er hatte in dieser Zeit vielfältig sich um die alte Salvatorkirche zu kümmern, jener historischen Kirche, die 1828 der bayerische König Ludwig I., der Vater des

ersten griechischen Königs Otto, der griechischen Gemeinde Münchens überlassen hatte. Darüber hinaus hatte er in der Aufgabe des bischöflichen Vikars die Metropole von Bonn in ganz Bayern zu vertreten, und Bayern ist ähnlich groß wie Griechenland (jedenfalls was ihre gesamte Bevölkerung anbetrifft). Ich werde also versuchen, die wichtigsten Werke („Dinge“) unseres Pater Apostolos in seinem 30jährigen priesterlichen Dienst in München kurz darzustellen: von 1982 bis 2012, als er sein Lebenswerk seinem Nachfolger überantwortete.

1. **Salvatorkirche, Teil 1:** Vater Apostolos sollte den mühsamen und anstrengenden juristischen Kampf zu Ende zu führen (dieser dauerte von 1977 bis 2007), der durch mit der „Besetzung“ der Kirche durch eine „altkalendarische Gemeinde“ entstand: Der Verein nämlich, der zuvor die Kirche verwaltete, hatte gesetzeswidrig die kirchenrechtliche Zugehörigkeit der Kirche verändert und unter die Verwaltung einer altkalendarischen Kirche gestellt. Der Umfang der Bibliographie und der gerichtlichen Dokumente, welche P. Apostolos persönlich bearbeiten musste bis zur Übergabe der Kirche unter die Jurisdiktion der Metropole im Jahre 1999, ist nur ein weiteres Merkmal seines umfassenden persönlichen Strebens und Schaffens: der damalige bayerische Kultusminister Hans Zehetmair, sagte zu diesem umfassenden Rechtsstreit, P. Apostolos verdiene den Dokortitel und zwar der Rechtswissenschaften nicht der Theologie.
2. **Salvatorkirche, Teil 2:** Die drittälteste Kirche Münchens, die Salvatorkirche, errichtet im Jahre 1493, musste einer umfassenden Renovierung unterzogen werden. Nicht nur das Alter, auch der Rechtsstreit hatte seinen Tribut gefordert. Das war eine vielseitige und umfassende Aufgabe, schließlich handelte es sich nicht um ein Wohnhaus, sondern ein altes Kirchengebäude, das zudem gemäß den Vorschriften des deutschen Baurechtes renoviert werden musste. Mehr als zweieinhalb Millionen Euro sollte das Projekt insgesamt kosten, eine Summe, die mehr oder weniger dem Neubau eines Kirchengebäudes gleichkäme. Nur € 600 000,- musste die Kirche selbst aufbringen, den Rest stellte der Staat zur Verfügung. Wo aber konnte man so eine Summe aufbringen, wenn die Kirchengemeinde nur mit Schwierigkeit ihre laufenden Kosten decken konnte? Das war ein Aufruf für die griechische Gemeinde – diese Unternehmung aber leitete P. Apostolos, der, mit der umfassenden und tatkräftigen Hilfe des großzügigen und opferbereiten Rechtsanwaltes Stavros Konstantinidis und der Gnade Gottes die notwendige Summe aufbringen konnte. Das war ein weiteres Zeichen der Anwesenheit Gottes in unserer kleinen Gemeinde. Damit kann sie sich heute über die renovierte Salvatorkirche erfreuen, und zuversichtlich in die Zukunft der bereits sehr alten Präsenz des Griechentums in der Münchner Innenstadt schauen.
3. **Griechisch-orthodoxe Allerheiligenkirche:** P. Apostolos begann 1982 seinen priesterlichen Dienst in der damals (für die Griechisch-Orthodoxe Metropole) einzigen alten, gleichnamigen katholischen Kirche, eigentlich ein Keller der später zu einer richtigen römisch-katholischen Kirche gebaut werden sollte. Durch sein unermüdliches Streben wurde das baufällige Gebäude abgerissen und nun als griechisch-orthodoxe Kirche, mit einem beigefügten Wohnhaus mit Wohnungen für die Priester und ihre Familien neu aufgebaut: „Wenn das Weizenkorn nicht in die Erde fällt und stirbt, bleibt es allein; wenn es aber stirbt, bringt es viel Frucht“ (Joh 12,24). Ein Haus verließ P. Apostolos in Ludwigshafen, fünf (mindestens) neue Wohnungen schuf er in München. Hinzu kam ein Veranstaltungssaal für 200 Personen, der mit Bühne, Küche, Nebenräume und Büro ausgestattet war. Der Grundstein wurde 1993 gelegt, die Einweihung erfolgte 1995. Bereits wurde der größte Teil der Kirche ausgemalt. Eines weiteres Wunder des Glaubens und des unermüdlichen Kampfes von P. Apostolos ist die Tatsache, dass die griechisch-orthodoxe Metropole heute auch tatsächlich Eigentümer des Grundstückes und aller Gebäude ist (die Kirche wurde nämlich erst später von der Metropole käuflich erworben, errichtet wurde sie aber vorerst mit Mitteln der römisch-katholischen Kirche). In diesem Rahmen muss aber auch die umfassende Zusammenarbeit mit dem römisch-katholischen Bischof von München und Freising Friedrich Wetter gesprochen werden, ohne dessen Unterstützung dieses gigantische Projekt unmöglich gewesen wäre. Diejenigen, die die Geschichte von P. Apostolos zum ersten Mal hören, werden wohl überrascht sein, jetzt den katholischen Bischof Wetter nun in München zu treffen. Dazu komme ich aber noch im nächsten Punkt.
4. **Beziehungen mit den Schwesterkirchen: der ökumenische Dialog.** Im gleichen Zeitraum, in dem P. Apostolos Ludwigshafen verließ um nach München zu kommen, folgte ihm sein Freund, Bischof Wetter, nach München: auch er ließ seinen Sitz in Speyer hinter sich, um Erzbischof von München und Freising zu werden, gefolgt (etwas später) von der Ernennung zum Kardinal: „O welch eine Tiefe des Reichtums, der Weisheit und der Erkenntnis Gottes!“ (Röm 11,33). Die fruchtbare

Zusammenarbeit der beide brachte noch weitere Erfolge: neben der bereits erwähnten Tätigkeit im Rahmen des Kirchenbaues und der Renovierung der Salvatorkirche – zwei Tätigkeiten, die schon umfassend und einnehmend genug waren – betätigte sich P. Apostolos auch im Bereich der Erziehung, der Gesellschaft und der Kultur. Damit die Einheit der beiden Kirche kein utopischer Traum bleibt, setzten sich beide für eine Kommunikation der Kirchen untereinander und einer von Liebe getragenen Öffnung ein. Ein ähnliches Verhältnis pflegte P. Apostolos auch zu seinem evangelischen Landesbischof in Bayern Johannes Friedrich, der z.B. selbst bei der Trauung seiner ersten Tochter in Moresi anwesend war. Seine aufrichtige, freundschaftliche Beziehung setzte P. Apostolos auch zu den Nachfolgern der beiden erwähnten Bischöfen bis heute fort: mit Kardinal Marx einerseits, heute Vorsitzender der katholischen Bischofskonferenz in Deutschland, und dem evangelischen Landesbischof Bedford-Strohm andererseits, heute Ratsvorsitzender der Evangelischen Kirche in Deutschland. München spielt also eine bedeutende Rolle im Vorantreiben der Einheit der Kirchen, das sich u.a. auch in der Bestellung von Herrn Georgios Vlantis als Geschäftsführer der ACK in Bayern zeigt. All das wäre ohne die hervorragenden Beziehungen, die P. Apostolos auf allen Ebenen der kirchlichen Beziehungen kultiviert hat nicht möglich gewesen. Der Dienst an der Einheit der Kirchen war für ihn stets die Antriebskraft hinter all seinem Handeln und eines seiner fundamentalen Ziele – die ökumenischen Begegnungen in Bayern sind heute unzählbar, an denen Gläubige nicht nur der beiden Kirchen, die wir erwähnt haben, teilgenommen haben, sondern auch zahlreiche Vertreter und Gläubige von kleineren Glaubensgemeinschaften. So konnten sich diese aus der Nähe austauschen und bereits einen größten Teil dessen erfahren dürfen, was das Herz des kirchlichen Lebens ausmacht: „Dass alle eins seien“ (Joh 17,21)

5. **Orthodoxe-Theologische Hochschulausbildung:** Im Jahre 1984 wurde in München der Lehrstuhl für Orthodoxe Theologie gegründet, der sich 1994 in eine universitäre „Fakultät“ entwickelt und seitdem ein vollständiges Studium mit dem Erwerb eines Diploms der Orthodoxen Theologie anbietet – es ist die erste Einrichtung solcher Art an einer staatlichen Universität in Westeuropa. Auch hier hatte die Anwesenheit und das Wirken unseres P. Apostolos entscheidende Bedeutung: die Genehmigung des Betriebes des ersten Lehrstuhls (der mit Prof. Nikolaou besetzt wurde) kam durch die Abtretung eines Lehrstuhles der katholisch-theologischen Fakultät zustande, eine Tatsache, die aufgrund der guten Beziehungen zwischen P. Apostolos und Kardinal Wetter vorangetrieben werden konnte. In Folge tat es die Evangelisch-Theologische Fakultät ihrer Schwesterfakultät gleich, indem sie den zur Gründung der Ausbildungseinrichtung für Orthodoxe Theologie im Jahre 1995 notwendigen Lehrstuhl ebenfalls zur Verfügung stellte. Die aufrichtigen Beziehungen, die P. Apostolos auf hohem Niveau zu den universitären Leitungsstellen aufrecht hält, kommen auch dem Betrieb der Ausbildungseinrichtung zu Gute. Die gute Kooperation der Ausbildungseinrichtung mit den beiden Schwesternfakultäten schafft die Basis einer vertieften ökumenischen Annäherung, während es zugleich eine außergewöhnliche Möglichkeit bietet, die orthodoxe Tradition einem breiten akademischen Publikum bekannt zu machen.
6. **Kulturelle Präsenz:** Der vielschichtige Dialog der Orthodoxie, auch des Griechentums, mit der deutschen Gesellschaft wird aber auch durch viele anderen bemerkenswerten Veranstaltungen gepflegt und gefordert, die unmittelbar vom „Geistlichen Zentrum“ der Allerheiligenkirche oder seitens der „Griechischen Akademie“ angeboten werden, einer Stiftung zur Zusammenarbeit und Pflege der Beziehungen auf einem anspruchsvollen wissenschaftlichen, kulturellen und politischen Niveau, deren Gründung den Stempel von P. Apostolos trägt. In diesem Zusammenhang können auch die zahlreichen Veranstaltungen von Vereinen und Institutionen der Griechisch-Orthodoxen Diaspora in München erwähnt werden, deren Arbeit von P. Apostolos nach Kräften unterstützt wird. Jedenfalls präsent ist er immer bei den meisten Veranstaltungen dieser Art. Nicht nur aber Vereinen und Institutionen von Mitbürgern griechischer Herkunft hat P. Apostolos seine Aufmerksamkeit geschenkt. Ähnliche Institutionen von anderen religiösen und kulturellen Minderheiten, alle voran die israelitische Kultusgemeinde und viele Vereine von Mitgliedern türkischer Abstammung haben das große Interesse geweckt, was einen enormen Beitrag zur kulturellen Verständigung und Kooperation zwischen so unterschiedlichen und oft in der Vergangenheit distanzierten, wenn nicht sogar verfeindeten Minderheiten. Es gibt darüberhinaus in München keine große Wort-Veranstaltung, sei es von politischen oder kirchlichen Institutionen und Akademien, an denen P. Apostolos nicht präsent ist und oft ein Grußwort als Vertreter der Orthodoxen Kirche richten darf – ein Fakt, der es ihm erlaubt, eine

harmonische Brücke des Kontaktes zu schlagen, ein unschätzbares Kapital für das Zusammenleben in einer Weltmetropole wie München.

7. **Öffentliche Präsenz der Orthodoxen Kirche in der Gesellschaft:** Die Präsenz der Orthodoxen Kirche blieb aber nicht isoliert und geschlossen in den Räumen der Kirche oder der Universität oder von anderen Institutionen und Vereinen– eine breitere Präsenz, ein größeres Auftreten war notwendig, um in der Gesellschaft wahrgenommen zu werden. Auch hier kannten die Ideen von P. Apostolos keine Grenzen. Er begann erstmalig mit Tätigkeiten, um konkrete Spuren des orthodoxen Lebens in München zu hinterlassen. Drei wohl in München bereits bekannte Veranstaltungen möchte ich kurz vorstellen, die jeweils ein immer größeres Publikum von Hunderten, teilweise bis zu tausend, Menschen ansprechen:

7a: Isarsegnung: Die Segnung des durch München fließenden Flusses, der Isar, jedes Jahr zum Jahresbeginn am 6. Januar wird von vielen Gläubigen wahrgenommen und auch zahlreiche hochrangiger Vertreter aller Kirchen und auch des öffentlichen Lebens nehmen daran teil. Auf einer der alten Brücken Münchens kennt die Gnade des Hl. Geistes keine Grenzen und umarmt alle Menschen der Stadt (München) und die ganze Natur.

7b: Karfreitagsprozession, v.a. im Zentrum der Stadt. Die Karfreitagsprozession der Salvatorkirche, ist besonders imposant, denn sie führt durch die Fußgängerzone der Altstadt zum Rathaus. Den mystagogischen orthodoxen Gesang der Grablegung kann man so auf dem ganzen geschichtlichen Marienplatz mitten im Herzen Münchens vernehmen. Auch hier fehlt es nicht an Teilnahme von Personen des öffentlichen Lebens der Stadt, die ihre griechisch-orthodoxen Mitbürger mit ihren Festwünschen begleiten.

7c: Der griechisch-bayerische Kulturtag: jeden Sommer, ca. Mitte Juni, füllt sich der historische Odeonsplatz mit den Farben und der Musik eines besonderen Festes. Tanzgruppen und Chöre beleben den Platz, inmitten des Duftes von Souvlaki, Retsina und Bier. Griechische und bayerische Münchner haben die Gelegenheit, sich zu begegnen, auszutauschen und zu feiern. In Zeiten, in denen die Kommunikation wegen der Verbreitung populistischer Parolen oft sich als schwierig gestaltet, erscheint es umso wichtiger, in verschiedener Art und Weise öffentliche Präsenz der Verbundenheit zu präsentieren, damit das harmonische Zusammenleben der Bürger weiterhin garantiert wird.

8. **Politische Präsenz:** Alle bereits genannten Punkte haben direkt und indirekt eine Beziehung zur Politik. Die Griechisch-Orthodoxe Kirche, in der Person von P. Apostolos, wählte bewusst sogar Handlungen und Tätigkeiten für das gemeinsame Leben der Bürger zu setzen. Sie kann und darf nicht den Rahmen der politischen Parteien begrenzen oder gar ersetzen, vielmehr sollte sie in der Lage sein, mit allen in Dialog zu treten und Lösungen zu Tage zu fördern, zum Wohle der eigenen Gläubigen: Lösungen, die Respekt und den besonderen Charakter der kleinen, aber historischen griechisch-orthodoxen Präsenz in München und in Deutschland bezeugen. P. Apostolos, durch die äußerst gute Zusammenarbeit mit den politischen Kräften vor Ort, trug das meiste dazu bei, dass seine Landsleute als gleichwertige Bürger anerkannt wurden, indem sie systematisch und organisch in das Leben vor Ort eingebracht wurden ohne ihre eigene Identität zu verlieren oder aufgeben zu müssen. Aber nicht nur den Griechen in Deutschland konnten von der Eifer von P. Apostolos profitieren. Während der Krise in Griechenland schaffte es P. Apostolos in einem bedeutenden Umfang das philanthropische Werk der Erzdiözese Athen zu unterstützen, eine Leistung, für die P. Apostolos vom Erzbischof von Athen und ganz Griechenland, Hieronymos, mit einer besonderen Auszeichnung geehrt wurde.

Diese Tätigkeiten wurden schon in hohem Maße seitens der öffentlichen und politischen Personen Münchens anerkannt und öffentlich gelobt und mit hoch angesehenen Preisen geehrt, erwähne möchte ich lediglich die Ehrung von zwei Ministerpräsidenten Bayerns: Günter Beckstein (2008) und Horst Seehofer (2010). Aber auch auf der Bundesebene (der Bundesrepublik Deutschland), dürfte P. Apostolos die griechisch-orthodoxe Kirche repräsentieren, auch in Begegnungen mit der Bundeskanzlerin Merkel. Meine Ausführungen zu diesem Punkt möchte ich mit dem Zitat des jetzigen Ministerpräsidenten Bayerns, Horst Seehofer, schließen, der im Rahmen einer öffentlichen Veranstaltung in der Allerheiligenkirche (vor zwei Jahren), im Beisein mindestens der Hälfte seines Kabinetts, sagte, dass P. Apostolos jene Person sei, die er nach seiner Frau am häufigsten (in der Stadt) sieht.

D. Epilog: die Entstehung einer neuen Gemeinschaft

Auf die drei Engel in der bekannten Ikone, die uns als die „Gastfreundschaft des Abraham“ bekannt ist, verweist der Bibelforscher, mit dem ich meine Erzählungen über meine Reise, bei der ich Vater Apostolos kennenlernte, begonnen hatte: „Der Gastfreundschaft vergesst nicht, denn durch dieselbe haben etliche ohne ihr Wissen Engel beherbergt“ (Hebr 13,2, vgl. Gen Kap.18). Der Apostel Paulus ruft uns dazu auf, die Gastfreundschaft nicht zu vernachlässigen, denn ohne es zu wissen, würde man dabei womöglich Engel beherbergen. Die Geschichte aus dem Buch Genesis ist bekannt, in der Abraham einen Tisch reich an Speisen bereitet, um die Unbekannten und die ihm Fremden zu bedienen (wo sich auch der Begriff der „abrahamitischen Gastfreundschaft“ herleitet), die ihn besuchten und die Geburt seines Sohnes Isaak voraussagten und so die Geschichte des Volkes Israels ins Rollen brachten. In der orthodoxen Tradition stellt der Besuch der drei Engel als ein Bildnis der heiligen Dreifaltigkeit dar: die gegenseitige Durchdringung („Perichorese“) der drei Personen der Trinität werden zur Quelle des Lebens für alles Geschaffene. Die Liebe des innertrinitarischen Lebens konnte nicht in sich geschlossen bleiben, sie „sollte hinausfließen“ damit viele sind, die vom „ausgegossenen Gute dankbaren Anteil haben“ (wie uns der Hl. Maximus Confessor sagt).

Diese Ikone der Gastfreundschaft, deren sich das junge Paar Malamoussis eifrig nachahmen wollte, war nicht bloß ein Ereignis der Höflichkeit oder des Ehrgefühls, sondern darüber hinaus etwas vielmehr. Gastfreundschaft bedeutet Offenheit mit Liebe, Platz zu geben („Perichorese“=> peri + choro= Platz/Raum machen/schaffen) und sich zu öffnen, nicht nur, um den anderen zu beherbergen, sondern damit er Teil des eigenen Heimes und, letztendlich, des eigenen Selbst wird. Es ist eine Überschreitung des „Ich“ damit sich das „Wir“ im Leben betätigen kann; und es ist diese Überschreitung, welche die ganz besondere Wahrheit jeder Person sichtbar macht: denn die Wahrheit ist nicht die Schöpfung eines unpersönlichen, abstrakten Wir, aber das Werk der „Gemeinschaft“ (koinonia) am Wort (bzw. des Wortes)², auch des Wortes von konkreten Personen, welche dem sichtbaren Werk Gottes nachzueifern versuchen, um neue schöpferische Taten (die „Dinge“) vollbringen zu können.

Schon im ersten Jahrzehnt der Tätigkeit von P. Apostolos in Ludwigshafen hatte sich diese seine große Tugend der Gastfreundschaft als Dreh- und Angelpunkt herauskristallisiert. Er wusste sich ohne Vorurteile zu öffnen und ohne Grenzen sich zu opfern. So handelte auch in seiner zweiten Phase seiner Tätigkeit in München, perfektionierte sogar sein Talent und machte es zu seiner treibenden Kraft. („Abraham aber glaubte Gott, und es wurde ihm zur Gerechtigkeit gerechnet“, Röm 4,3, vgl. Gen 15,6). Und dieses Werk war nicht das Ergebnis einer einzelnen Person, obschon dies mit der besonderen Liebe eines Einzelnen für Alle begonnen wird, welche Liebe aber sich sofort im Ausdruck der Gemeinschaft verbreitet: die schöpferische Kraft des Mannes (von P. Apostolos) traf auf das große Herz der edlen Priesterfrau (von Athanasia), und vereinnahmte letztlich auch ihre Kinder – so wurde das Haus der Familie Malamoussis zu jener Zelle, in der „Milch und Honig“ fließt, zu jener Stätte, wo viele vertrauensvoll „sich ruhen“ können. P. Apostolos ist nicht der Mann der mikroskopischen Forschung im Labor oder des analytischen Denkens und auch nicht des großen rhetorischen Talentes, der großen Worte, die die Menge faszinieren kann (was auch seine Wichtigkeit haben mag); er ist derjenige, der Raum schafft, damit sich Menschen vertrauensvoll gegenseitig annehmen können, und damit sie (diese Menschen) ihre Gaben und ihre Talente entfalten können, was zum Wohle der anderen kommt, was eine wahre Gemeinschaft schafft. Das große Netz(werk) der Gemeinschaft („Koinonia“), das Vater Apostolos mit der großen Unterstützung seiner Frau und der ganzen Familie schaffen konnte, trug große Früchte. In einer Zeit, in der sich unsere Gesellschaften abschotten und isolieren und ängstlich auf das Fremde reagieren, zeigt uns das Beispiel von P. Apostolos, dass es einen anderen Weg gibt: den Weg der ehrlichen, der uneigennütigen Liebe, der eine Gemeinschaft der Beziehungen zu schaffen fähig ist und freigiebig Raum zur Begegnung schafft.

Eminenz, das „Gästehaus“ („Archontariki“), Ihre Sendung im Fernsehen, die Sie so meisterhaft präsentiert haben, was Sie auch dann in dieser Ihrer Diözese, in der wunderschönen Region von Magnesia/Pelion so effizient aufgebaut haben, ehrt heute einen von der besten exportierten „Produkten“ („Werken“) dieser Region: In der Person des P. Apostolos und seiner Familie bekommt und erfährt das Bild unseres Dreieines Gottes ein wahres Abbild, was die Größe der göttlichen Liebe zu verkündigen weiß. Was höheres wünschen wir uns in unserem Leben?

„Auf viele Jahre“ (ad multos annos- eis polla eti), Vater Apostole, auf dass Du noch viele Jahre, die Dir Gott schenken möge, *Sein Werk* fortsetzen kannst, das „Werk“ der gegenseitigen Durchdringung (Perichorese) der Personen in der unendlichen Liebe unseres Dreieines Gottes zu zeigen.

² vgl. Heraklit (Fragmente): καθότιν δ' ἂν τοῦ Λόγου κοινωνήσωμεν ἀληθεύομεν